

KOBIETOBÓJSTWO W POLSCE

Raport za lata 2017-2023

FEMICIDE
IN POLAND

Publikacja *Kobietobójstwo w Polsce. Raport za lata 2017-2023* to owoc autorskiego, doktoranckiego projektu realizowanego w ramach badań naukowych prowadzonych w latach 2017-2024 na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Badania stanowią integralną część pracy naukowej mgr Alicji Serafin zawartej w dysertacji doktorskiej „Kobietobójstwo - prawnokarne i kryminologiczne aspekty przemocy wobec kobiet w Polsce i Hiszpanii”.

Dowiedz się więcej :

Strona: www.femicideinpoland.pl
Mail: info@femicideinpoland.pl
Facebook: facebook.com/femicideinpoland
Instagram: instagram.com/femicideinpoland
Linkedin: linkedin.com/femicide-in-poland
Youtube: FemicideinPoland

Autorka projektu:

Alicja Serafin

Opieka naukowa:

prof. UW dr hab. Monika Płatek

Wydanie I

Za treść odpowiada Femicide in Poland
Ilustracja, skład i łamanie: Femicide in Poland
Projekt realizowany ze środków własnych
Egzemplarz bezpłatny

Nr ISBN: 978-83-980700-0-3

©FemicideInPoland

Mapping i analiza danych

Alicja Serafin

Redakcja tekstu:

Alicja Serafin

Koordinacja projektu:

Alicja Serafin

Wesprzyj projekt:

Wejdź na patronite.com/femicideinpoland

Zastrzeżenie

Poglądy wyrażone w raporcie nie stanowią oficjalnego stanowiska Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego.

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne –

Sugerowane cytowanie:

A. Serafin *Kobietobójstwa w Polsce. Raport za lata 2017-2023*

Femicide in Poland Project Warszawa 2025

Zdjęcia wykorzystane w publikacji

freepik.pl

Zdjęcie na okładce

freepik.pl

Spis treści:

Wprowadzenie.....	02
Czym jest kobietobójstwo?.....	04
Kobietobójstwo w polskim prawie	18
Polska Mapa Kobietobójstw.....	26
Wnioski.....	91
Bibliografia.....	101

NIKT NIE ZABIJA Z MIŁOŚCI

Wprowadzenie

Czy **wiesz ile** kobiet jest zabijanych z rąk swoich najbliższych w Polsce? Czy **jestes pewien**, że kobietobójstwo to zjawisko, które dotyczy tylko państw Globalnego Południa? Czy **jestes pewien**, że polskie władze monitorują i zbierają dane dotyczące zabójstw kobiet i różnych form przemocy ze względu na płeć zgodnie z obowiązującym prawem międzynarodowym?

Niniejszy raport poświęcony jest zjawisku kobietobójstwa w Polsce. Zbrodnia ta jeszcze do niedawna nie miała swojej nazwy ujmującej w pełni jej złożony fenomen. Kobietobójstwo jest zjawiskiem już rozpoznany, stypizowanym i ujętym w ustawodawstwie niektórych państw europejskich i niemal wszystkich państw Ameryki Łacińskiej.

W Polsce kobietobójstwo nadal pozostaje nieskodyfikowane. Brak typizacji i nazwania problemu nie świadczy o tym, że Polska jest krajem wolnym od kobietobójstw. Kobietobójstwa mają miejsce również w Polsce, są popełniane zarówno w przestrzeni prywatnej (domach, ogrodach, piwnicach), jak i publicznej (środkach transportu, uniwersytetach, parkach, przed urzędami, na wyspiskach śmieci).

NIKT NIE ZABIJA Z MIŁOŚCI

Istotna luka pojawia się w zakresie ich karnoprawnego rozpoznania, w braku ujęcia ustawowych znamion tego czynu. Kobiety, podobnie jak mężczyźni giną w wyniku zabójstw, specyfika i etiologia kryminologiczna zabójstw mężczyzn i kobiet jest jednak inna.

W raporcie w części Polska Mapa Kobietobójstw szczegółowo przedstawiam wyniki badań dotyczących monitoringu przypadków kobietobójstw w Polsce prowadzonych przeze mnie w ramach doktoratu realizowanego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w latach 2017-2025.

Raport skupia jak w soczewce zagadnienia kluczowe wokół problematyki femicide, wyjaśnia czym różni się kobietobójstwo od zwykłego zabójstwa i co najbardziej istotne wypełnia istniejącą od wielu lat lukę w danych ze względu na płeć - femicide data gap.

Mam nadzieję, że raport zainicjuje tak bardzo potrzebną dyskusję nad lepszym monitorowaniem przestępczości kobietobójczej w Polsce.

*Alicja
Serafin*

KILKA SŁÓW O MNIE:

Jestem doktorantką na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Z wykształcenia jestem prawniczką, lingwistką, latynomerykanistką, tłumaczką przysięgłą języka hiszpańskiego. W latach 2017-2018 jako stypendystka Uniwersytetu Sewilskiego realizowałam praktyki w hiszpańskich sądach ds. przemocy wobec kobiet w Sewilli. Zajmuje się problematyką przestępczości kobietobójczej od 2016 roku. W 2023 roku stworzyłam projekt Femicide in Poland (www.femicideinpoland.pl). Jest to pierwszy polski think-tank poświęcony zjawisku zabójstw kobiet ze względu na ich płeć. Jestem autorką pierwszych polskich publikacji naukowych dotyczących kobietobójstwa. Regularnie dzielę się wiedzą o kobietobójstwie i przeciwdziałaniu przestępczości kobietobójczej na warsztatach, konferencjach naukowych w Polsce i zagranicą (ostatnio m.in w Rumunii, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, Grecji i USA).

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Czym jest kobietobójstwo?

Kobietobójstwo to zabójstwo kobiety ze względu na jej płeć – fakt bycia kobietą. W języku angielskim występuje jako *femicide/feminicide*, a w języku hiszpańskim jako *femicidio/feminicidio*.

Czym kobietobójstwo różni się od zwykłego zabójstwa?

O kobietobójstwie możemy mówić, gdy w znamionach zabójstwa kobiety zaistnieją przesłanki ze względu na płeć (*ang. gender-based reasons; hiszp. razones de género*).

Przykładami przesłanek ze względu na płeć występującymi w europejskich ustawach karnych są m.in:

- istniejąca relacja uczuciowa osoby pokrzywdzonej ze sprawcą,
- pokrewieństwo sprawcy i pokrzywdzonej,
- uprzednie stosowanie przemocy wobec pokrzywdzonej,
- motywacja mizoginiczna,

Inne przesłanki ze względu na płeć

- czyn popełniono na tle seksualnym,
- czyn popełniono w związku z handlem ludźmi,
- czyn popełniono ze względu na honor sprawcy,
- czyn popełniono ze względu na reputację rodziny lub z powodów związanych z przekonaniami religijnymi lub kultowymi lub takimi praktykami.

Przesłanki te nie muszą występować łącznie. Wystąpienie którejkolwiek z tych przesłanek powoduje, że śledztwo lub postępowanie w sprawie prowadzone jest z wykorzystaniem protokołów postępowania w sprawach o kobietobójstwa. Przykładem jest Modelowy Latinoamerykański protokół prowadzenia dochodzenia w sprawach brutalnych śmierci kobiet ze względu na płeć (kobietobójstwa).

Definicja międzynarodowa stosowana na świecie

Zgodnie z istniejącą od ponad dekady Deklaracją wiedeńską ONZ o kobietobójstwie (UN Vienna Declaration on Femicide) z 26 listopada 2012 roku kobietobójstwo to zabójstwo kobiet i dziewcząt z powodu ich płci, które może przybrać formę:

- zabójstwa kobiety w efekcie stosowania wobec niej przemocy partnerskiej
- tortur i zabójstwa mizoginistycznego kobiet
- zabójstwa kobiet i dziewcząt w imię „honoru”
- umyślnego zabijania kobiet i dziewcząt w trakcie konfliktów zbrojnych
- posagowego zabójstwa kobiet
- zabijania kobiet i dziewcząt ze względu na ich orientację seksualną i tożsamość seksualną
- zabijania kobiet i dziewcząt przynależących do mniejszości aborygeńskich lub indiańskich ze względu na ich płeć
- dzieciobójstwa i selektywne aborcje ze względu na płeć dziecka
- śmierci kobiet i dziewcząt w wyniku okaleczania żeńskich narządów płciowych
- zabójstwa kobiet w wyniku tzw. procesów o czary
- innych kobietobójstw związanych z działalnością gangów, przestępczości zorganizowanej, handlem narkotykami, handlem ludźmi i bronią

§ W Deklaracji wiedeńskiej ONZ o kobietobójstwie czytamy, że: *"kultura i tradycja nie mogą stanowić usprawiedliwienia do naruszania praw człowieka i praw kobiet w zakresie ich prawa do życia i prawa do wolności od przemocy"*.

§ Stwierdza się ponadto, że: *"państwa członkowskie mają obowiązek zapobiegać i ścigać kobietobójstwa, podejmować działania instytucjonalne mające zapobiegać kobietobójstwom i zapewniać środków prawne, ochronne i zadośćuczynienie dla kobiet, które doświadczyły przemocy"*.

Państwa powinny przyjąć i wdrażać przepisy mające na celu zagwarantowanie starannego prowadzenia dochodzeń, ścigania, karania i zadośćuczynienia za kobietobójstwa dla bliskich pokrzywdzonych.

Deklaracja wzywa państwa do zaprojektowania, wdrożenia i śledzenia postępów strategii i programów antyprzemocowych.

Mają one obejmować programy edukacji publicznej i kampanie mające na celu wzmocnienie pozycji kobiet i dziewcząt, a także uwrażliwienie mężczyzn i chłopców na przemoc jakiej doświadczają kobiety i dziewczynki, tak aby zwiększyć świadomość społeczną o tych zbrodniach.

W Deklaracji wzywa się państwa do przeprowadzenia badań na temat przyczyn kobietobójstw, motywacji sprawców (w tym mizoginii), okoliczności tych zbrodni związanych z płcią i zbierania danych.

Dokument regulujący kobietobójstwo ma jedynie deklaratoryjny charakter, nie ma mocy aktu prawa powszechnie wiążącego, co powoduje, że ONZ może kierować do państw członkowskich jedynie wezwaniem lub rekomendacją.

Państwa związane są jednak innymi ratyfikowanymi konwencjami w zakresie ochrony praw człowieka, zakazu dyskryminacji ze względu na płeć i przeciwdziałania przemocy jak:

- Konwencja Rady Europy (CETS210) o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (2014)
- Międzypaństwowa Konwencja Organizacji Państw Amerykańskich z Belem do Para o Zapobieganiu, Karaniu i Wylimitowaniu Przemocy wobec Kobiet (1994)
- Konwencja Unii Afrykańskiej o zakończeniu przemocy wobec kobiet i dziewcząt (2025)
- Konwencja ONZ CEDAW w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji wobec kobiet (1978)
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności Rady Europy (1953)

Rola Inicjatywy ONZ w budowaniu globalnej świadomości o kobietobójstwie

Istotnym bodźcem politycznym, który sprawił, że zjawisko kobietobójstwo zaczęło być dostrzegane na forach międzynarodowych i weszło na stałe do agendy SDG w ramach przeciwdziałania przemocy wobec kobiet była Inicjatywa ONZ dotycząca ustanowienia obserwatoriów do spraw kobietobójstwa na poziomie państw (ang. UN Femicide Watch Initiative).

Apel został wystosowany w 2015 roku przez Specjalną Sprawozdawczynię ONZ ds. przemocy wobec kobiet Dubravkę Simonovic. Sprawozdawczyni zwróciła się do państw członkowskich ONZ, aby zaczęły prowadzić obserwatoria do spraw kobietobójstwa (*femicide watches*). Celem miało być zbudowanie globalnej bazy danych dotyczącej kobietobójstw i przemocy wobec kobiet ze skutkiem śmiertelnym.

ONE FEMICIDE WATCH IN EVERY COUNTRY TO END THE SHADOW PANDEMIC

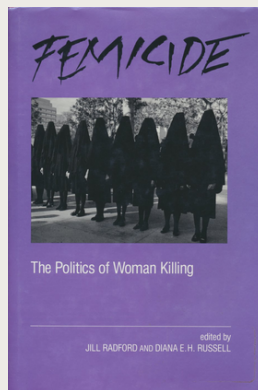
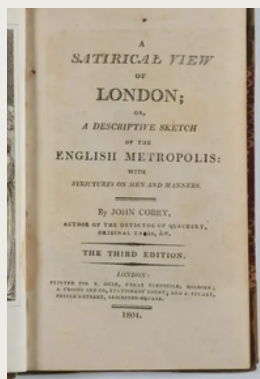
Przez ostatnie 10 lat od opublikowania apelu stopniowo wzrósł poziom wiedzy na temat tego czym jest kobietobójstwo. Powstają wciąż nowe obserwatoria do spraw kobietobójstwa, opracowuje się narzędzia gromadzenia danych na temat zabójstw kobiet ze względu na płeć i podejmuje badania nad kobietobójstwami i ich prewencją.

Jest to jednak wciąż za mało aby zmierzyć problem globalnie. Wynika to również z faktu, że dane nie są zbierane przy wsparciu administracji państw członkowskich. Państwa wyręczają w tym zakresie bardzo często niezależne instytucje praw człowieka, organizacje społeczeństwa obywatelskiego lub instytucje akademickie.

To one a nie administracje państwowe podejmują tytaniczny wysiłek tworzenia obserwatoriów ds. kobietobójstwa pro publico bono i przesyłania dokładnych danych. Wciąż nieliczne pozostają kraje, które ustanowiły w ramach swojej administracji państwowej specjalne komórki odpowiedzialne za proces zbierania danych o kobietobójstwach i przypadkach przemocy ze względu na płeć. Krajami przecierającymi szlaki w tym zakresie są m.in. Argentyna i Meksyk, a w Europie - Hiszpania i Belgia.

Historia użycia terminu kobietobójstwo

Pierwsze udokumentowane użycie terminu pojawiło się w książce Johna Corry'ego z 1801 roku zatytułowanej „Satyryczny obraz Londynu na początku XIX wieku”. Terminu femicide użyto w niej w odniesieniu do zabójstwa kobiety. Następnie określenie pojawiło się w Wharton's Law Lexicon wydanym w 1848, gdzie pod hasłem femicide widniało zabójstwo kobiety. Na przełomie XIX i XX wieku w Hiszpanii zaczęto posługiwać się pojęciem „mujercidio” (z hiszp. mujer - kobieta; homicidio - zabójstwo), które upowszechniała w swoich artykułach prasowych hiszpańska działaczka i pisarka Emilia Pardo Bazan. W latach siedemdziesiątych XX wieku na grunt akademicki termin wprowadziła Amerykanka Diane Russell, współautorka książki „Kobietobójstwo. Polityka zabijania kobiet”. Wspólnie z Jill Radford zdefiniowały kobietobójstwo (femicide) jako najbardziej skrajną formę przemocy wobec kobiet, wynikającą z nienawiści, pogardy, poczucia wyższości lub przekonania o konieczności kontrolowania kobiet.

Po raz pierwszy płeć pokrzywdzonych została uznana za motyw popełnienia zbrodni. Zaczęto mówić o kobietobójstwach jako zabójstwach motywowanych płcią, a nie przypadkowych odseparowanych, aktach przemocy mężczyzn wobec kobiet.

Latynoamerykański zwrot

Ogromną rolę w ukształtowaniu obecnego pojęcia kobietobójstwa odegrały Latynoamerykanki. Wśród nich warto wymienić Meksykankę – Marcelę Lagarde y de los Ríos oraz Argentynkę – Gracię Atencio. W latach 90 XX za zgodą Meksykańskiej Akademii Języka (Academia Mexicana de La Lengua) do słownika meksykańskiej hiszpańszczyzny równolegle wprowadzono dwa terminy: femicidio i feminicidio. Były one wówczas traktowane synonimicznie. Różnicę uchwyciła dopiero na początku XXI wieku Marcela Lagarde y de los Ríos – meksykańska socjolożka i parlamentarzystka. Dzięki staraniom meksykańskich aktywistek feministycznych wprowadzono je w 2012 roku na grunt ustawy – dwadzieścia lat po ich wejściu do uzusu językowego.

Meksykanka oprócz zabójstwa kobiety ze względu na jej płeć, klasyfikuje kobietobójstwo (*femicidio/femicide*) jako:

- **zbrodnię przeciwko ludzkości wymierzoną przeciwko kobietom ze względu na płeć** (hiszp. *crimen de lesa humanidad por razón de género*; ang. *crime against humanity on the basis of gender*)
- **zbrodnię z nienawiści wobec kobiet** (hiszp. *crimen de odio*; ang. *gender-based hate crime*)
- **zbrodnię instytucjonalną państwa** (hiszp. *crimen de Estado*; ang. *institutional state crime*)
- **zbrodnię przeciwko ludzkości wymierzoną przeciwko kobietom ze względu na płeć** (hiszp. *crimen de lesa humanidad por razón de género*; ang. *crime against humanity on the basis of gender*)

Kluczowe znaczenie w wypracowaniu tej definicji miało orzeczenie Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Campo Algodonero z 2009 roku (zob. Orzeczenie MTPC z dnia 16 listopada 2009 r. w sprawie González i inni przeciwko Stanom Zjednoczonym Meksyku, seria C-205; dalej: Sprawa Campo Algodonero).

W orzeczeniu Trybunał uznał Meksyk odpowiedzialnym za brak przeciwdziałania zbrodniom kobietobójstwa. Sprawa dotyczyła zabójstw trzech (spośród ośmiu) zidentyfikowanych obywaterek Meksyku – Esmeraldy Herrery Monreal, Laury Berenice Ramos Monárrez i Claudii Ivette González, których zwłoki odnaleziono 6 listopada 2001 roku na obrzeżach położonego w stanie Chihuahua – Ciudad Juárez. Mimo szerszego niezdefiniowania zakresu pojęciowego feminicidjo w 2009 roku Trybunał odwołał się do okoliczności zabójstw kobiet z Campo Algodonero, które pozwoliły zakwalifikować je jako tzw. zabójstwa ze względu na płeć.

W tej kwalifikacji najważniejszą rolę odegrały trzy czynniki:

- (a) panująca w Ciudad Juárez atmosfera przemocy wobec kobiet;
- (b) profil pokrzywdzonych (młode kobiety pracujące w okolicznych fabrykach) oraz
- (c) przebieg zbrodni - brutalność tortur stosowanych wobec pokrzywdzonych przed śmiercią i demonstracyjny sposób porzucania zwłok, świadczący o poczuciu bezkarności sprawców, najprawdopodobniej należących do zorganizowanych grup przestępczych i przez to cieszących się protekcją władz państwowych.

W wyniku wyroku Meksyk został zobligowany do stworzenia odpowiednich ram prawnych, gwarantujących kobietom bezpieczeństwo, opracowanie projektów działania i przeciwdziałania przemocy wobec kobiet oraz integralnej strategii prewencji pozwalającej na współpracę władz szczebla stanowego i federalnego. Efektem było uchwalenie 14 czerwca 2012 roku ustawy, która w art.325 federalnego Kodeksu karnego Meksyku wprowadzała osobny typ zabójstwa - kobietobójstwo¹.

¹ Czytaj więcej [Kobietobójstwo w prawie. Przegląd regulacji Ameryki Łacińskiej](#)

Marcela Lagarde y de Los Rios

“Kobietobójstwo to nie tylko sam akt zabójstwa. To również mizoginistyczny system przemocy wobec kobiet, który społeczeństwo akceptuje - w przestrzeni prywatnej, publicznej i instytucjonalnej. Nazywanie zbrodni po imieniu to dla kobiet połowa drogi. Kolejna jej część polega na zmierzeniu ile jest w rzeczywistości popełnianych kobietobójstw i walce z nimi

LA PATRIA ES PRIMERO

Rok 2012 Meksyk uchwała ustawę wprowadzającą przestępstwo kobietobójstwa

ROZDZIAŁ DRUGI

Kobietobójstwo w polskim prawie

W Polsce kobietobójstwo nie jest stypizowane w ustawie karnej. Do zabójstw kobiet, w tym zabójstw ze względu na płeć stosuje się przepisy art.148, art. 155 i 156 Kodeksu karnego. Nie jest również prowadzony jakiegokolwiek pomiar kobietobójstw. Zgodnie z Raport EIGE dotyczącym Polski w naszym kraju w latach 2016-2018 rocznie miało miejsce około 100-200 zabójstw kobiet. Nie są to jednak dane aktualne i zweryfikowane. W raporcie ONZ z 2024 roku obejmującego dane za rok 2023 Polska nie istnieje, nie z powodu braku kobietobójstw, ale braku danych i systemu identyfikacji tej szczególnej formy zabójstwa ze względu na płeć.

Powoduje to, że mamy do czynienia z istotną luką w danych ze względu na płeć.

Warto przypomnieć, że Polska jako sygnatariuszka konwencji międzynarodowych ma obowiązek zbierania danych o kobietobójstwach.

Obowiązek zbierania danych o kobietobójstwach nakłada na Polskę Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (dalej: Konwencja stambulska) z 2011 roku ratyfikowana przez Polskę 1 sierpnia 2015 roku. Jako jej sygnatariuszka Polska ma obowiązek gromadzenia danych o przestępczości kobietobójczej i innych formach przemocy wobec kobiet i przemocy domowej.

FEMICIDES IN 2023

Global estimates of intimate partner/family member femicides

Dane te mają być gromadzone z uwzględnieniem płci. Pomimo zobowiązań, które państwo na siebie przyjęło ponad dekadę temu, nie istnieją obecnie wydolne, spójne i wiarygodne systemy zbierania danych o przypadkach kobietobójstw. W najnowszym raporcie ONZ w miejscu Polski wciąż pozostaje biała plama na mapie.

Artykuł 148 - Zabójstwo

§ 1 Kto zabija człowieka, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2 Kto zabija człowieka:

- (1) ze szczególnym okrucieństwem,
- (2) w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem,
- (3) w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie,
- (4) z użyciem materiałów wybuchowych, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 3 Karze określonej w § 2 podlega, kto jednym czynem zabija więcej niż jedną osobę lub był wcześniej prawomocnie skazany za zabójstwo. § 4 Kto zabija człowieka pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Artykuł 155 Kodeksu karnego - Nieumyślne spowodowanie śmierci

Kto nieumyślnie powoduje śmierć człowieka,
podlega karze pozbawienia wolności od 3
miesięcy do lat 5.

Art. 156. Ciężki uszczerbek na zdrowiu

§ 1. Kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci:

- 1) pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia,
 - 2) innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zeszpecenia lub zniekształcenia ciała,
 - 3) wycięcia, infibulacji lub innego trwałego i istotnego okaleczenia żeńskiego narządu płciowego,
- podlega karze pozbawienia wolności od lat 3 do 20.

§ 2. Jeżeli sprawca działa nieумыślnie,
podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 jest śmierć człowieka, sprawca
podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5
albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

Wykres 1: Żeńskie ofiary zabójstw w Polsce

Źródło: Baza danych statystycznych EIGE dotyczących płci.

W Polsce jednak dane dotyczące żeńskich ofiar zabójstw są dostępne jedynie za okres od 2016 r. i nie ma żadnych informacji o kobietobójstwie w wyniku przemocy partnera. Wykres 1 prezentuje dane, jakie otrzymało EIGE od polskiej policji. Obejmuje dane dotyczące żeńskich ofiar zabójstw od 2016 r. Wynika z niego, że między 2016 a 2017 r. liczba takich ofiar wzrosła prawie trzykrotnie. Należy zauważyć, że oprócz kobietobójstw zawierają się w tej liczbie również inne zabójstwa kobiet niezwiązane z płcią, jak zabójstwa na tle rabunkowym czy w których kobieta była przypadkową pokrzywdzoną.

art. 11 Konwencji stambulskiej

Polska ma obowiązek:

§ gromadzenia istotnych segregowanych danych statystycznych dotyczących przypadków wszelkich form przemocy objętych zakresem niniejszej Konwencji w regularnych odstępach czasu;

art. 11 Konwencji stambulskiej

Polska ma obowiązek

§ wspierania badań dotyczących wszelkich form przemocy objętych zakresem Konwencji stambulskiej w celu poznania ich przyczyn i skutków, częstotliwości występowania oraz poziomu karalności, a także skuteczności działań podejmowanych w ramach wykonania Konwencji.

ROZDZIAŁ TRZECI

Polska Mapa Kobietobójstw

Polska Mapa Kobietobójstw to pierwsza wirtualna mapa i baza danych zbierająca kompleksowe informacje o kobietobójstwach i zabójstwach kobiet, które miały miejsce na terenie Polski.

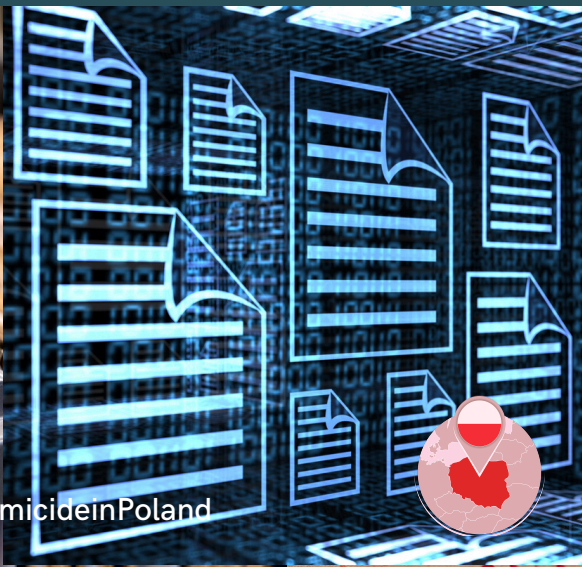
Jej celem jest wypełnienie istniejącej luki w danych dotyczących zabójstw kobiet ze względu na płeć (femicide gender gap). Mapa jest interaktywnym narzędziem zorganizowanym w formie fiszek. Dane z fiszek pochodzą z monitoringu spraw kobietobójstw. Fiszki opisujące poszczególne przypadki umożliwiają pokazanie szacunkowej skali zjawiska kobietobójstwa w Polsce. Praktyka wykorzystywania map w projektach dotyczących monitoringu kobietobójstw ma długą tradycję w zagranicznych organizacjach pozarządowych i organizacjach międzynarodowych jak ONZ. Projekt Femicide in Poland kontynuuje te dobre praktyki dążąc do zwiększenia świadomości i wrażliwości społecznej w zakresie istnienia przestępczości kobietobójczej.

W jaki sposób zbiera się w Polsce dane o kobietobójstwach?

W Polsce dane dotyczące przestępczości kobietobójczej są gromadzone przez policję, sądy okręgowe i prokuratury. Swoją statystykę prowadzi również Główny Urząd Statystyczny. Powoduje to, że dochodzi do zjawiska poślizgu statystycznego. Ten sam czyn bywa inaczej nazywany i kwalifikowany przez różne organy. Niestety wciąż brakuje organu, koordynującego proces zbierania danych i wymiany informacji między organami.

Polska Mapa Kobietobójstw

Polska Mapa Kobietobójstw to pierwsza na bieżąco aktualizowana wirtualna mapa i baza danych zbierająca kompleksowe informacje o kobietobójstwach i zabójstwach kobiet, które miały miejsce na terenie Polski.

Chcesz poznać konkretne sprawy kobietobójstw, które miały miejsce w Polsce?

1. Wejdziesz na naszą stronę i naciśnij zakładkę **MAPA**
2. Znajdziesz tam **wirtualną Mapę wraz z fiskalami konkretnych spraw** czyli nasze kilkuletnie

Archiwum Spraw Kobietobójstw

Sprawa nr X z Polskiej Mapy Kobietobójstw

l.p.k.	DATA I MIEJSCE KOBIELOBÓJSTWA	X
1	OPIS SPRAWY	X
2	RELACJA	X
3	MODUS	X
4	DZIECI	X
5	SAMOBÓJSTWO POKOBIELOBÓJCZE SPRAWCY	X
6	PRZEMOC POPRZEDZAJĄCA ZABÓJSTWO	X
7	ALKOHOL	X
8	POCZYTALNOŚĆ	X
9	ZARZUTY/WYROK	X
10	KLASYFIKACJA WG EIGE	X

ŹRÓDŁA Z MONITORINGU: [dostęp: X.X.X]

Na czym polega złota reguła 3R przy prowadzeniu monitoringu?

3R = RESEARCH, REGISTER AND REMEMBER
3Z = ZNAJDŹ, ZAREJESTRUJ, ZAPAMIĘTAJ!

Regułę wprowadziła programistka Catherine d'Ignazio w swojej książce "Feminizm danych", w której opisuje narzędzia i aplikacje AI, które pomagają w mapowaniu, identyfikowaniu i klasyfikowaniu kobietobójstw.

Realizacja pierwszej "R" research czyli znajdź. Obejmuje szeroko rozumiany mapping kobietobójstw. Polega on na ustawianiu alertów dotyczących kobietobójstw, sprawdzaniu źródeł informacji oraz weryfikowaniu prawdziwości informacji o przypadku danego kobietobójstwa. Mapping jest procesem czasochłonnym dlatego, że musi być dokładny i staranny, tak aby żadna sprawa nie została pominięta lub zdublowana.

Mapujemy, nazywamy i liczymy, ale pamiętamy, że kobietobójstwa to nie tylko liczby. Za każdym z nich stoi skradzione życie kobiety, która wcześniej doświadczyła przemocy.

Realizacja drugiej "R" register czyli zarejestruj. To rejestracja sprawy na Mapie z przytoczeniem okoliczności zdarzenia kryminalnego. Kwalifikacja danego kobietobójstwa, określenie jego typu (femicide type verification) oraz innych stałych według przyjętej metodologii mierzenia przestępczości kobietobójczej (najczęściej ONZ lub EIGE).

Realizacja trzeciej "R" remember czyli zapamiętaj. Remebrance to upamiętnienie lub oddanie hołdu zamordowanej pokrzywdzonej oraz jej bliskim (femicide victim tribute). Pamiętajmy, że nie chodzi o epatowanie makabrą czy sensacją, a wezwanie do refleksji przez społecznie wrażliwy storytelling, sztukę i apel do władz.

CZYM JEST REMEMBRANCE CZYLI UPAMIĘTNIENIE PRZEZ UPODMIOTOWIENIE

Oddajemy w Wasze ręce pierwszą polską bazę kobietobójstw. Prowadząc ją mamy świadomość, że za liczbami stoją kobiety, które straciły swoje życie w wyniku przemocy. Przywracamy im imię. Pokazujemy, że były to kobiety, które pragnęły życia wolnego od przemocy. Podajemy również imiona sprawców. Tam gdzie jest to możliwe zamieszczamy wizerunek pokrzywdzonych.

Prowadząc Polską Mapę Kobietobójstw nie epatujemy makabrą. Nie stosujemy mrocznych liczników ani epitafiów ze zniczami. Wspieramy odpowiedzialny, empatyczny i inkluzywny storytelling o kobietobójstwach. Na tym polega właśnie upamiętnienie przez upodmiotowienie. (remembrance through agency). Chcemy by nasze bazy danych mogły być w przyszłości wykorzystywane przez organy i inne instytucje odpowiedzialne za przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet.

Metodologia

Przy zbieraniu danych posługujemy się znaną kryminologii i kryminalistyce metodą monitoringu mediów i prasy w zakresie mapowania kobietobójstw. Efektem końcowym było zmapowanie i stworzenie bazy kilkuset spraw zabójstw kobiet ze względu na płeć opisanych na łamach polskiej prasy, które na podstawie takich filtrów jak płeć sprawcy i pokrzywdzonej, motywu zbrodni, okoliczności ich popełnienia zakwalifikowałam jako kobietobójstwa.

Nie zbieramy danych dotyczących zabójstw kobiet będących efektem innych niż przemoc lub opresyjna kontrola partnerska działań sprawców jak zabójstw kobiet na tle rabunkowym czy z innych przyczyn niezwiązanych z płcią pokrzywdzonej. Zabójstwa te jako niezwiązane z płcią pokrzywdzonej pozostają zaklasyfikowane jako inne zabójstwa kobiet.

COUNTING

Data

33

Feminism

Catherine D'Ignazio and
Lauren F. Klein

FEMINICIDE

DATA FEMINISM IN ACTION

CATHERINE D'IGNAZIO

W naszej metodologii uwzględniamy teorię feminizmu danych

Na czym polega feminizm danych (data feminism)?

To koncepcja, która łączy teorię feministyczną z analizą danych. Ma na celu bardziej sprawiedliwe i równościowe podejście do zbierania, analizy i wykorzystywania danych. Dane nie są neutralne – zawsze są wynikiem wyborów, które są obciążone pewnymi uprzedzeniami, zarówno w procesie ich zbierania, jak i analizy. Feminizm danych zwraca uwagę na istniejącą lukę w danych kryminalnych dotyczącą kobietobójstw. Teorię feminizmu danych stworzyły dwie amerykańskie programistki wspomniana już wcześniej Catherine D'Ignazio i Lauren F. Klein w książce "Data Feminism" i "Counting femicide. Data feminism in action" [PL: "Feminizm danych"; "Licząc kobietobójstwa. Feminizm danych w działaniu"].

Catherine D'Ignazio

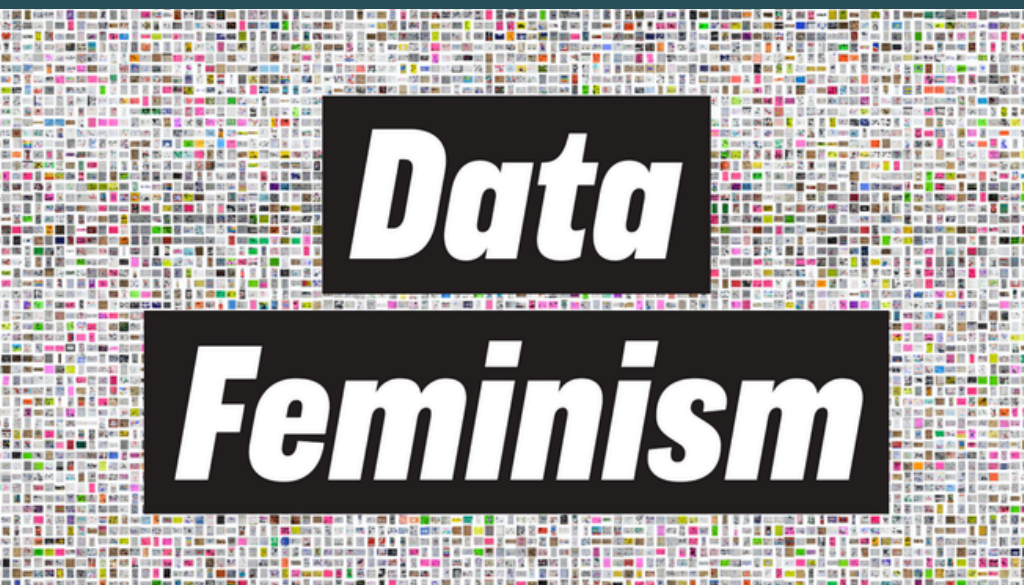
Director, Data + Feminism Lab, MIT

Lauren Klein

Director, Digital Humanities Lab, Emory

DATA FEMINISM

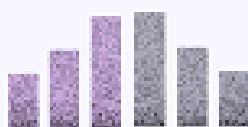
Feminizm danych stawia na krytyczne myślenie o tym, jak dane są zbierane i przedstawiane, oraz dąży do zmniejszenia marginalizacji grup, które tradycyjnie były ignorowane lub niedostatecznie reprezentowane. Ważnym celem tego podejścia jest zmiana w sposobie myślenia o danych i zapewnienie, by były one używane do promowania sprawiedliwości społecznej, uwzględniając perspektywy osób i grup, które były uprzednio pomijane.

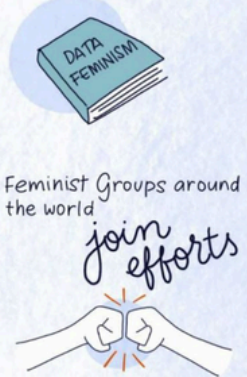
**“Co nie jest policzone,
się nie liczy”**

**“What isn't counted,
doesn't count”**

Catherine d'Ignazio

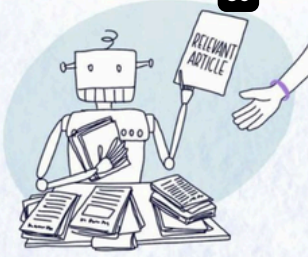

**DATA IS A
FEMINIST ISSUE**

difficulties investigating feminicide

- MISSING DATA
- MEDIA BIASES
- IRRELEVANT RESULTS
- CHALLENGES IN CAPACITY
- EMOTIONAL LABOR

ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO:

- Scan news
- email alerts system

not to REPLACE HUMANS but to SUPPORT THEM in their INVESTIGATION

#DataAgainstFemicide

Jakie są największe trudności przy prowadzeniu monitoringu?

- Brakujące dane niezarejestrowanych lub niezgłoszonych przypadków (underrecording and underreporting)
- Uprzedzenia generowane przez media
- Sprzeczne informacje lub deepfake
- Zasoby ludzkie i moce przerobowe
- Obciążenie emocjonalne

Saïde Mobayed 'global' feminicide data: THE CHALLENGES OF MEASURING, COMPARING AND STANDARDIZING

SOCIOLOGY with DECOLONIAL and FEMINIST PERSPECTIVE

FEM(IN)ICIDE GOES GLOBAL

We need GLOBAL DATA

QUANTIFICATION

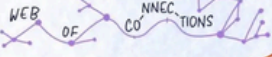
WHEN NUMBERS DON'T ADD UP different VERSIONS of DATA

TAKE AWAYS:

WORKING with and from CIVIL SOCIETY

DATA AS

DATA ACTIVISM MAKES VISIBLE PATTERNS of VIOLENCE that GLOBAL QUANTIFICATION DOESN'T

who do we trust?

changes in the numbers for deaths of women

#DataAgainstFemicide

W celu uzyskania dokładniejszych wyników i zapewnienia większej precyzji każdy opisany w bazie i przeanalizowany kryminologicznie przypadek kobietobójstwa został oparty na kilku źródłach prasowych różnych redakcji, co umożliwiło ich weryfikację i dotarcie do szerszej gamy okoliczności popełnienia zabójstwa. Umieszczając sprawy w przestrzeni czasowej bazy – lata 2017-2023 – głównym i stałym punktem odniesienia dla mnie był moment popełnienia przestępstwa, a więc dzień pozbawienia życia kobiety lub kilku kobiet przez sprawcę.

Jednocześnie zdajemy sobie sprawę, że przeprowadzone badanie stanowi jedynie mały wycinek dużo szerszej rzeczywistości kryminalnej. Wciąż znaczna liczba kobietobójstw pozostaje nieopisana w szeroko rozumianych mediach, niezgłoszona do organów wymiaru sprawiedliwości, bądź niewykryta a tym samym wymyka się nakreślonym przeze mnie ramom badawczym. Mimo to, uważam, że wyniki z przeprowadzonych badań mogą mieć istotne znaczenie poznawcze z punktu widzenia kryminologii. Mamy nadzieję, że staną się przyczynkiem do otwarcia dyskusji w Polsce na temat jakości zbierania danych kryminalnych przez organy wymiaru sprawiedliwości i uwzględniania w nich osobnej kategorii feminicydów (kobietobójstw) czyli zabójstw kobiet ze względu na ich płeć.

We wspomnianym okresie badawczym przypadającym na lata 2017-2023 udokumentowałam -290 różnych rodzajów kobietobójstw. Zgromadzone sprawy były na różnym etapie postępowania karnego, ale istotnym kryterium był fakt postawienia podejrzanym zarzutów prokuratorskich. Na potrzeby badania zastosowałam kilka metod wyszukiwania spraw dotyczących kobietobójstw w prasie.

Pierwszą z nich było ustanowienie alertu mailowego na hasła „zabójstwo kobiety”, „zabił partnerkę”, „zabił żonę”, „zabił dziewczynę”, „zabił rodzinę” na elektronicznej skrzynce pocztowej gmail. Narzędzie to automatycznie codziennie przysyłało mi na skrzynkę pocztową linki do artykułów prasowych zawierających te kluczowe słowa i dotyczących nowych przypadków zabójstw kobiet. Istotnym mankamentem tego narzędzia był jednak fakt, że część alertów zabójstw dotyczyła również innych krajów niż Polska bądź spraw historycznych, co automatycznie wykluczało je jako potencjalny materiał badawczy.

Drugą zastosowaną metodą był przegląd prasy lokalnej i regionalnej z poszczególnych województw. Umożliwiło mi to dotarcie do spraw zabójstw dotyczących mniejszych społeczności, które nie przeniknęły do prasy ogólnokrajowej.

Trzecią wykorzystaną przeze mnie metodą było wreszcie ręczne wyszukiwanie spraw zabójstw kobiet na stronach miejskich i wojewódzkich komend policji, regionalnych i okręgowych prokuratur oraz sądów. Pojawiały się one najczęściej w formie bardziej lub mniej szczegółowych komunikatów prasowych. Warto dodać, że baza, którą stworzyłam opiera się na przypadkach z ostatnich siedmiu lat (2017-2023).

Rzeszów. Norbert zabił swoją dziewczynę? Zadał 18-latce kilkadziesiąt ciosów nożami, później dusił. Prokuratura: to było zaplanowane

**ZNALEZIONO CIAŁA KOBIECY I JEJ DWÓCH CÓREK
ZATRZYMANO 42-LETNIEGO MĘŻA I OJCA DZIECI - PRZESŁUCHANIE MĘŻCZYZNY**

Zabił i poćwiartował byłą dziewczynę. Rusza proces 21-letniego Patryka D. z Gdańska

Nie chciała z nim być, więc ją zabił. Zabił kobietę i wyrzucił ją na śmieci
Kaliszu wydał wyrok
Zabił dziewczynę tłuczkiem do mięsa, Zabił żonę, bo go wyśmiała.
Zabił matkę na oczach dziecka
16-latek zabił dziewczynę, bo była w ciąży!

Sądowy finał bestialskiego mordu dwóch kobiet. Sprawca jest wyjątkowo wyrachowany

MAKABRA W TARNOWIE

Wstrząsająca zbrodnia! Mąż zamordował żonę i córki. Nowe fakty przerażają

W przypadku spraw najświeższych powoduje to, że niektóre z nich nie zdążyły trafić do postępowania sądowego, a wina ich sprawców (oskarżonych w sprawach o kobietobójstwo) może być jedynie domniemana na podstawie przedstawionych zarzutów prokuratorskich. W celu klasyfikacji kobietobójstw posługiwałam się siatką pojęciową stworzoną i rekomendowaną przez EIGE i przetłumaczoną przeze mnie na język polski.

EIGE wyróżniło 6 rodzajów kobietobójstw:

1. **kobietobójstwo partnerskie** (*intimate-partner femicide*)
2. **kobietobójstwo z rąk innej osoby bliskiej** (*interpersonal femicide; family-related femicide*)
3. **kobietobójstwo na tle seksualnym** (*sexual femicide*)
4. **kobietobójstwo na tle przestępczości zorganizowanej** (*criminal femicide*)
5. **kobietobójstwo polityczne** (*political femicide*)
6. **kobietobójstwo kulturowe** (*cultural femicide*)

Femicide
CRIMINAL CASE

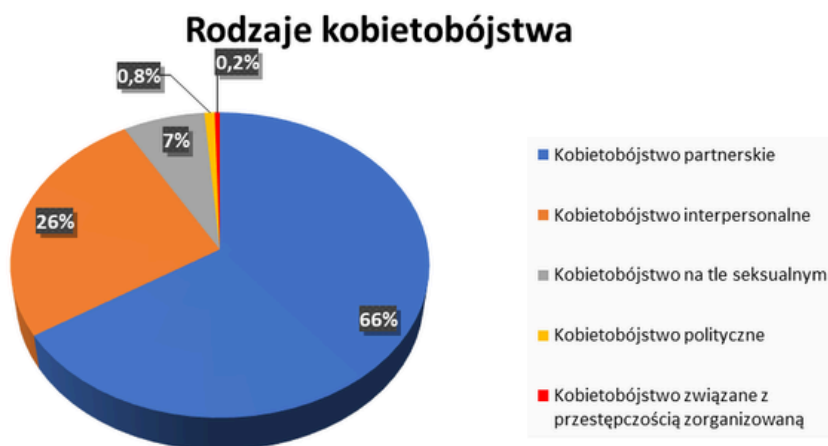
LEGENDA :

- lata 2017-2019 - pinezka szara
- rok 2020 - pinezka żółta,
- rok 2021 - pinezka czerwona
- rok 2022 - pinezka pomarańczowa
- rok 2023 - pinezka czarna
- usiłowania kobietobójstw - pinezka niebieska
- przypadki archiwalne - (przed 2017) - szary krzyżyk

Źródło: opracowanie własne, Femicide in Poland Project, screen mapy z dnia 27 maja 2024 roku

Analiza ok. 300 spraw kobietobójstw z lat 2017-2023 pokazała, że były to w przeważającej większości przypadki kobietobójstw z rąk najbliższego partnera (*intimate-partner femicides*) nazywane też kobietobójstwami partnerskimi (66%) lub kobietobójstwa interpersonalne czyli z rąk innego członka rodziny (*interpersonal/ family related femicides*), które stanowiły 26% zbadanych spraw.

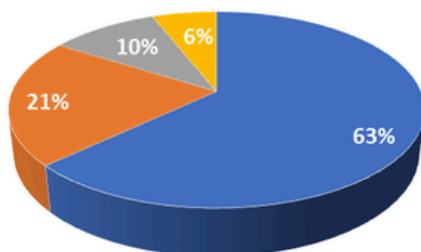
W mniejszym stopniu występowały kobietobójstwa na tle seksualnym (*sexual-related femicides*) – 7%, czy związane z przestępczością zorganizowaną (*criminal femicides*) – 0,2% oraz przypadki przemocy kobietobójczej na tle politycznym – 0,8%, związane z obowiązującym restrykcyjnym prawem aborcyjnym w Polsce i śmiercią Polek w wyniku łamania ich podstawowych praw reprodukcyjnych przez państwo polskie w zakresie przerywania ciąży (*political femicides*). Nie odnotowałam żadnych przypadków kobietobójstw kulturowych na terenie Polski opisanych w prasie.

Źródło: opracowanie własne, Femicide in Poland Project, 2024

A. Relacja

Relacja sprawcy kobietobójstwa z pokrzywdzoną

- Małżonek/Konkubent/Partner
- Członek rodziny (ojciec, ojczym, syn, wnuk, brat, wuj, szwagier, siostrzeniec, zięć, kuzyn)
- Znajomy/Sąsiad
- Nieznajomy

Źródło: opracowanie własne, Femicide in Poland Project, 2024

Badając najczęstszy charakter relacji łączących sprawcę z pokrzywdzoną kobietobójstwem można dostrzec, że przeważająca większość z nich – aż 63% to małżonkowie bądź osoby pozostające z pokrzywdzoną w relacji nieformalnej jak konkubinat, narzeczeństwo czy innego rodzaju krótsza bądź dłuższa znajomość miłosa.

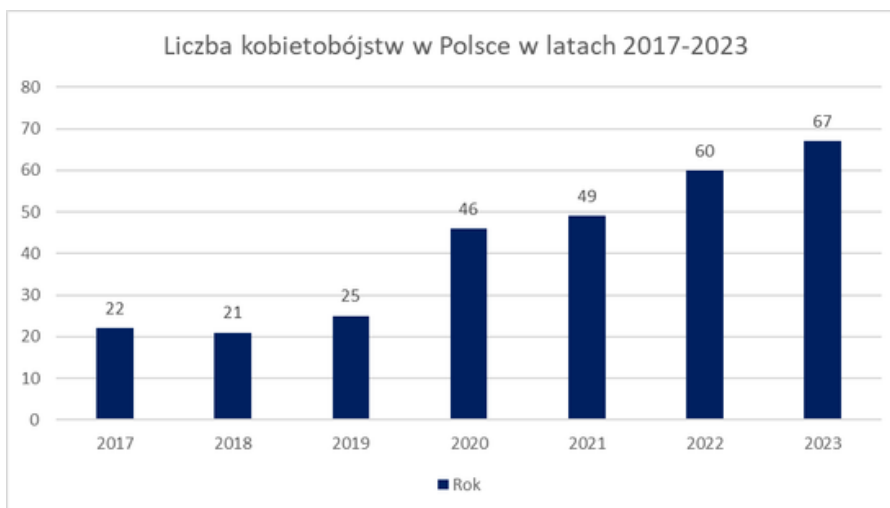
21% spraw spośród zbadanych przypadków stanowili sprawcy z najbliższej rodziny pokrzywdzonej bądź jej dalsi krewni.

W przypadku 10% spraw sprawcą był znajomy kobiety – jej sąsiad, kolega, współpracownik. Jedynie w 6% przypadków zdarzyło się, że kobiety nie знаły sprawcy.

Trend polski odnajduje swoje potwierdzenie również na tle badań międzynarodowych, które wskazują, że najczęściej kobiety giną z rąk osób im najbliższych

**W Polsce
przeważają
kobietobójstwa
partnerskie.**

**Kobiety giną
najczęściej z rąk
osób im bliskich,
byłych lub obecnych
partnerów.**

Źródło: opracowanie własne, Femicide in Poland Project, 2024

Jeśli chodzi o wskaźnik kobietobójstw w poszczególnych latach, spośród zbadanych przeze mnie spraw, największa ich ilość przypadła na rok 2023 - 67 spraw, następnie rok 2022 - 60 spraw i rok 2021 - 49 spraw. W roku 2017 odnotowałam 22 przypadki kobietobójstw, w 2018 było ich 21, a w 2019 już 25. Do końca czerwca 2024 roku odnotowałam 28 kobietobójstw w Polsce, 6 przypadków usiłowań dokonania kobietobójstwa w Polsce oraz 4 przypadki kobietobójstw Polek zagranicą. Liczba odnotowana już w połowie roku może sugerować wzrost w porównaniu do lat poprzednich (w latach 2017,2018,2019 podobną liczbę można było zaobserwować dopiero w skali roku, a nie w jego pierwszej połowie). Należy jednakże wziąć również pod uwagę okoliczność, że monitoring był prowadzony od grudnia 2022 do czerwca 2024, a obejmował zaś lata 2017-2023 czyli również poprzedzające jego ustawienie.

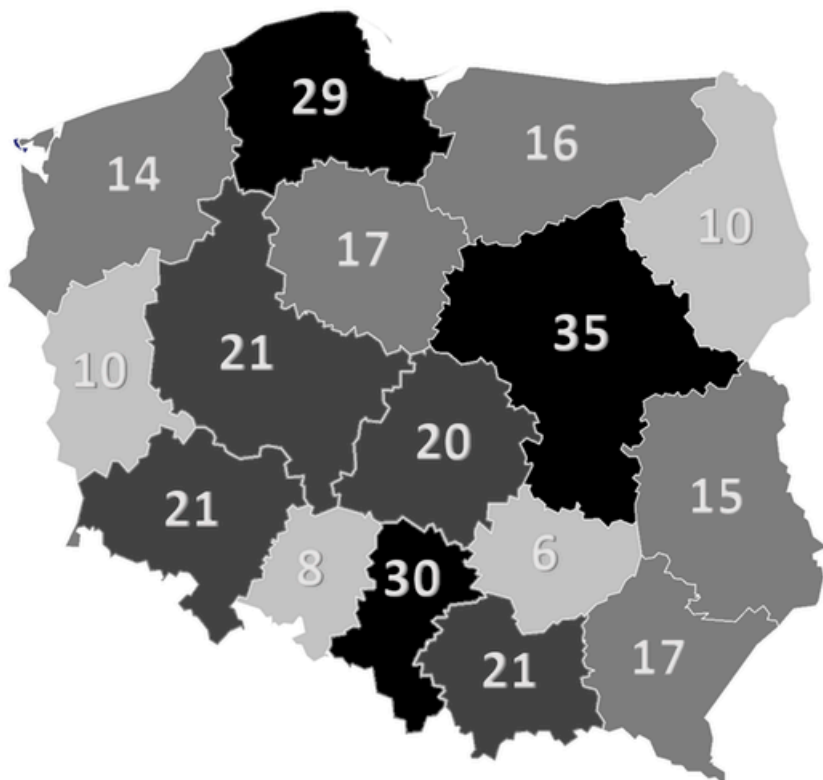
B. Rozkład geograficzny

Kolejnym krokiem przy analizie zebranych danych była próba stworzenia przestrzennego rozkładu kobietobójstw na poziomie województw w Polsce.

Najwięcej przypadków - aż 35 (12%) miało miejsce w województwie mazowieckim, w drugiej kolejności z 30 przypadkami uplasowało się województwo śląskie (10,3%), zaś na trzecim miejscu znalazło się województwo pomorskie - 29 (10%).

LICZBA KBIETOBÓJSTW W POLSCE W POSZCZEGÓLNYCH
WOJEWÓDZTWACH W LATACH 2017-2023:

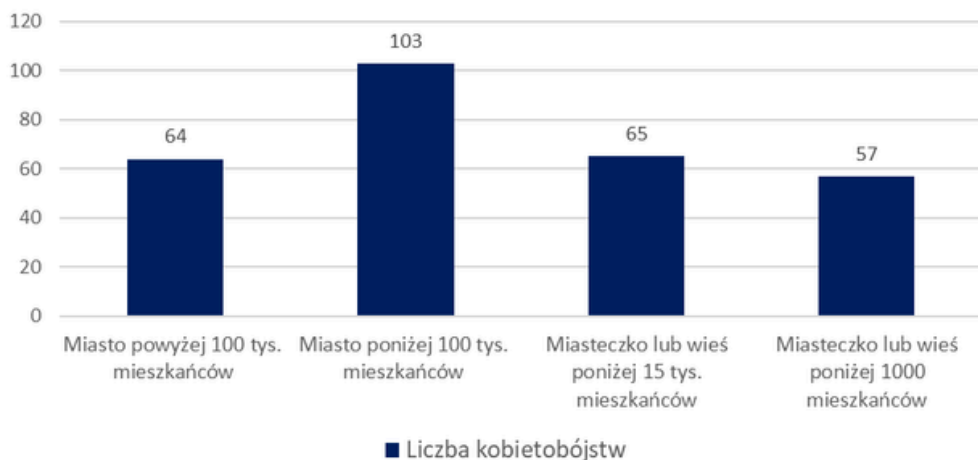
Źródło: opracowanie własne, Femicide in Poland Project, 2024

Najmniej przypadków (poniżej 10) odnotowałam w województwie świętokrzyskim - 6 (2%) i opolskim - 8 (3%). Należy zauważyć, że rozkład przestrzenny kobietobójstw w wielu (8 spośród 16) województwach rozłożył się na podobnym wyrównanym poziomie kilkunastu spraw, co pokazuje, że jest to problem dotyczący mieszkańców z różnych regionów Polski.

W przypadku województwa mazowieckiego istotnym czynnikiem może być największe skupienie ludności wokół aglomeracji warszawskiej i okoliczność, że województwo to obejmuje stosunkowo największy teren powierzchniowo.

Rozkład przestrzenny kobietobójstw w relacji społeczność miejska - społeczność wiejska

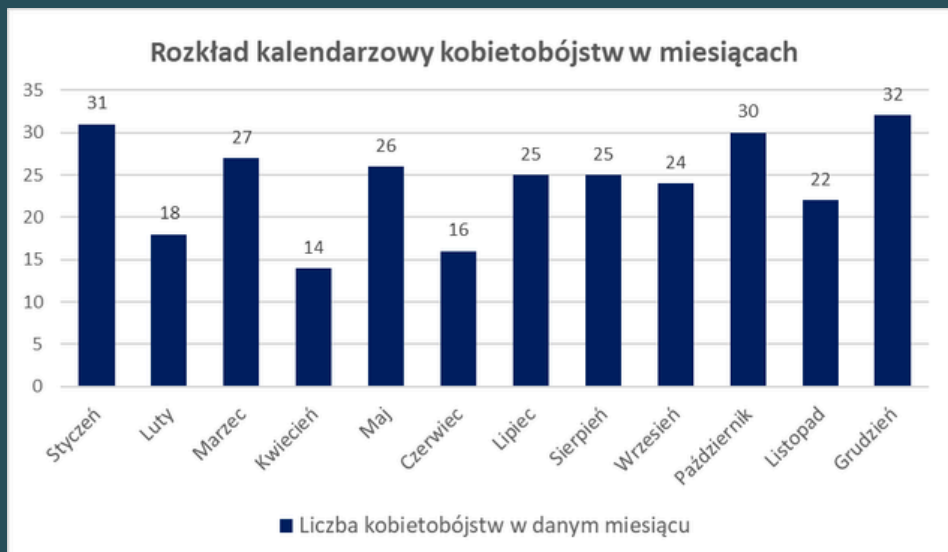
Źródło: opracowanie własne, Femicide in Poland Project, 2024

Większość spośród zbadanych przypadków kobietobójstw miała miejsce w społecznościach większych miast powyżej 15 tysięcy mieszkańców – 167 przypadków. W społecznościach małomiasteczkowych lub wiejskich poniżej 15 tysięcy (65 spraw), a nawet poniżej 1000 mieszkańców (57 spraw) – łącznie doszło do 122 przypadków kobietobójstw. Do największej liczby zabójstw, jak wykazało badanie doszło w średniej wielkości miastach liczących między 15 a 100 tysięcy mieszkańców – łącznie 103 sprawy. W miastach powyżej 100 tysięcy mieszkańców, będących najczęściej siedzibami władz województwa lub większymi aglomeracjami przemysłowymi odnotowałam 64 przypadki kobietobójstw.

Odbiorcę może zastanowić stosunkowo wysoka liczba zabójstw kobiet w najmniejszych miasteczkach i wsiach liczących sobie poniżej 1000 mieszkańców. Muszę nadmienić, że w pierwszej wersji ustalania kryteriów do badania za społeczność wiejską uznałam zgodnie z danymi encyklopedycznymi jednostkę poniżej 15 tysięcy mieszkańców, jednakże z uwagi na liczne przypadki kobietobójstw w tych najmniejszych osadach wiejskich, liczących kilkaset mieszkańców uznałam, że warto odnotować również ten aspekt i dodałam jednostkę wiejską poniżej 1000 mieszkańców.

C. Rozkład kalendarzowy

Źródło: opracowanie własne, Femicide in Poland Project, 2024

Gdy spojrzymy na dane, w których okresach w roku ginie najwięcej kobiet ze zgromadzonych spraw wynika, że do eskalacji przemocy skutkującej kobietobójstwami najczęściej w Polsce dochodzi w okresie noworocznym – grudzień (32 przypadki), styczeń (31 przypadków) i październik (30 przypadków).

Z miesięcy letnich najwięcej zdarzeń ma miejsce kolejno w maju, lipcu i sierpniu. Trend grudniowo-styczeniowy, jaki obserwujemy w przypadku Polski nie jest odosobniony i pokrywa się z badaniami z innych krajów i doświadczeniami ekspertów zagranicznych. Jak wskazują wzrost liczby zabójstw kobiet można zaobserwować nie tylko w okresie bożonarodzeniowym, ale również w czasie obostrzeń spowodowanych pandemią, a nawet po turniejach piłkarskich. Jednakże to nie same wydarzenia prowokują przemoc, a raczej stwarzają możliwość sprawcom do częstszego przebywania w domu z całą rodziną, co umożliwia im też sprawowanie większej władzy i kontroli nad partnerką.

A woman in a red sweater is shown in profile, reaching up to hang red Christmas ornaments on a bare, dark tree branch. The scene is lit from behind, creating a silhouette effect and highlighting the woman's face and the ornaments. The background is a bright, white, slightly textured surface, possibly a window with sheer curtains.

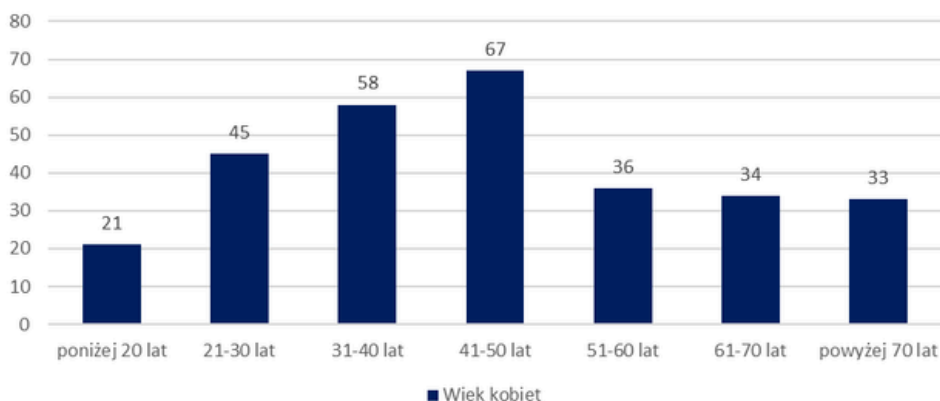
**Do kobietobójstw
w perspektywie
roku najczęściej
dochodzi w okresie
świąteczno-
noworocznym.**

Okres świąt Bożego Narodzenia powoduje również większe trudności dla pokrzywdzonych do zgłaszania przemocy. Zamknięte na czas świątecznych ferii szkoły oznaczają również większe trudności dla dzieci do zgłoszenia przypadku przemocy osobie spoza rodziny.

D. Wiek

Średni wiek kobiet pokrzywdzonych przestępstwem kobietobójstwa w Polsce w latach 2017-2023

Źródło: opracowanie własne, Femicide in Poland Project, 2024

Przechodząc do elementów profilu kryminologiczno-wiktyologicznego, jeśli chodzi o najczęstszy wiek kobiet pokrzywdzonych przestępstwem kobietobójstwa średnia wieku w Polsce w badanym okresie wyniosła 45 lat.

Najbardziej narażone na pokrzywdzenie przestępstwem kobietobójstwa okazały się kobiety kolejno w przedziale wiekowym 41-50 lat - czterdziestoletnie (51 spraw spośród zbadanych), trzydziestoletnie w przedziale 31-40 lat (47 spraw) oraz w trzeciej kolejności dwudziestoletnie w wieku 21-30 lat (36 spraw). Kobietobójstw senioralnych - zabójstw kobiet w wieku powyżej 61 lat odnotowałam 67 przypadków.

**Średnia wieku
kobiet, które giną
w wyniku
kobietobójstwa w
Polsce to ok.45 lat.**

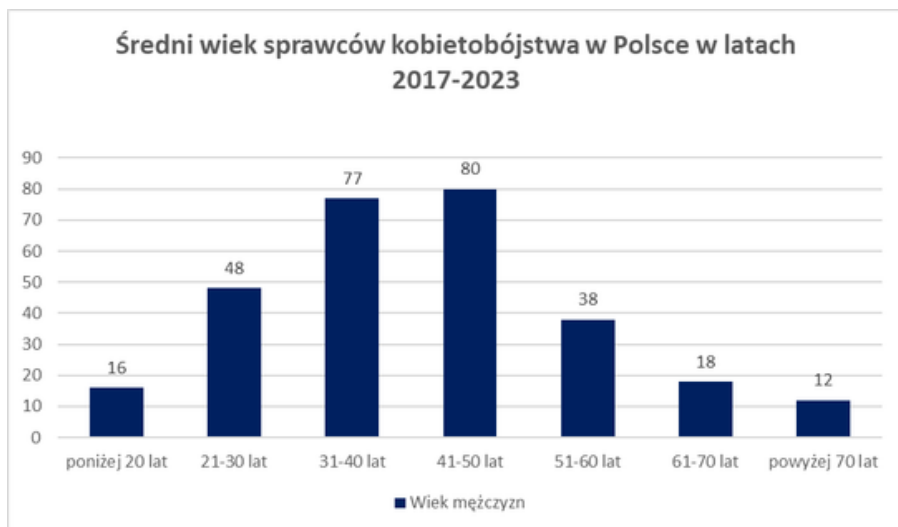
**Średnia wieku
kobietobójców
oscyluje wokół 41
lat.**

W badaniu uwzględniłam również sprawy, w których pokrzywdzonymi były kobiety poniżej 18 roku życia, a więc osoby nastoletnie i dziewczynki.

W przypadku nastolatek najczęstszym sprawcą był obecny lub były chłopak, zaś w przypadku dziewczynek kilkuletnich zabijał ojciec. Kobietobójstwa dziecięce zgodnie z definicją ONZ to zabójstwa dziewczynek poniżej 14 roku życia przez mężczyzn, którzy nadużywają stosunku zaufania, odpowiedzialności i władzy, jaką mają nad dzieckiem.

Przedział wiekowy 41-50 lat jako najczęściej występujący u pokrzywdzonych kobietobójstwem przewija się również jako średnia w badaniach hiszpańskich (47 l.), brytyjskich (45 l.) i kanadyjskich (42 l.). Z kolei w badaniach izraelskich średnia wieku wyniosła 38 lat, a w statystykach włoskich z rąk swoich partnerów zginęło najwięcej senierek, kobiet powyżej 65 lat.

ŚREDNIA WIEKU STATYSTYCZNEGO SPRAWCY: 41 LAT

Źródło: opracowanie własne, Femicide in Poland Project, 2024

Jeśli chodzi o stronę podmiotową kobietobójstwa średnia wieku statystycznego sprawcy wyniosła 41 lat, czyli trzy lata mniej niż wśród pokrzywdzonych.

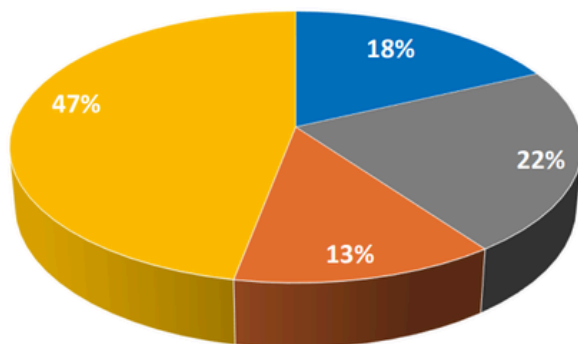
Najczęściej sprawcami byli czterdziestolatkowie - 41-50 lat (80 spraw), na drugim miejscu trzydziestolatkowie (77 spraw) oraz dwudziestolatkowie - 21-30 lat (48 spraw).

Najmniejsze prawdopodobieństwo popełnienia kobietobójstwa odnotowałam wśród grupy wiekowej mężczyzn powyżej lat 70 (12 spraw). Mężczyźni w przedziale wiekowym 51-60 lat byli sprawcami w 38 sprawach w badanym okresie, a w przedziale 61-70 lat w 18 przypadkach.

Młodzi mężczyźni (łącznie z osobami niepełnoletnimi) poniżej 20 roku życia byli sprawcami w 16 przypadkach.

E. Wykształcenie i wykonywany zawód

Poziom wykształcenia u sprawców kobietobójstwa w Polsce

- Wykształcenie podstawowe (kierowca tira, robotnik, rzeźnik, cykliniarz, dostawca pizzy, licealista)
- Wykształcenie średnie lub techniczne (rolnik, mechanik, górnik, strażnik miejski, strażak OSP, leśniczy, przedsiębiorca pogrzebowy, kierowca, tatuażysta, restaurator, łowczy, student, pracownik kolei, elektryk, kamieniarz, lakiernik, tokarz, mechanik)
- Wykształcenie wyższe (lekarz, programista, grafik, dziennikarz, polityk, producent muzyczny, funkcjonariusz policji, rzecznik prasowy, żołnierz, komandos Formozy, rzeczoznawca, inżynier rybołówstwa, marynarz, zastępca burmistrza, radny, członek rady nadzorczej)
- Brak zatrudnienia, emerytura lub brak informacji

Źródło: Opracowanie własne, Femicide in Poland Project, maj 2024

W Polskiej Mapie Kobietobójstw podjęłam się również próby zbadania, jaki był średni poziom wykształcenia zarówno sprawców kobietobójstw, jak i pokrzywdzonych. Niestety w związku z faktem, że materiał badawczy pochodził z prasy, nie zawsze można było odnaleźć wzmiankę o zawodzie wykonywanym przez uczestników zdarzenia. Z tego względu należy mieć świadomość, że wykres ten może być obarczony pewnymi wadami ze względu na niedostępność danych.

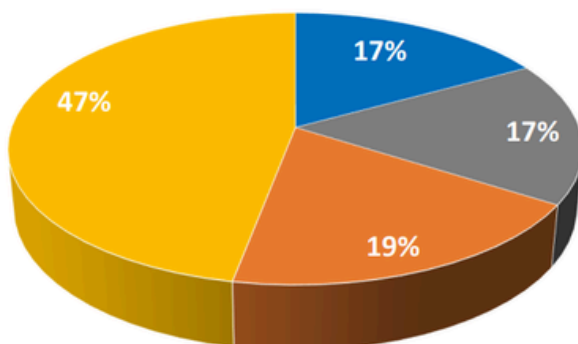
W 49% przypadków przy sprawcach i 47% przy pokrzywdzonych, nie odnalazłam informacji o zatrudnieniu bądź były to osoby bezrobotne lub na emeryturze. Mimo to podanie tej informacji uważam za niezwykle istotną i integralną część badania. Pokazuje ona bowiem, że za statystyką i suchymi liczbami kobietobójstw stoją prawdziwi ludzie.

Z zebranych dostępnych danych wynika, że w przypadku sprawców najczęstszym poziomem wykształcenia było **wykształcenie średnie lub techniczne - 22%** przygotowujące do wykonywania danego zawodu, na przykład: rolnik, mechanik, elektryk, strażak, górnik.

Na drugim miejscu najczęściej posiadanym wykształceniem przez sprawcę było **wykształcenie podstawowe - 18%** i związane z nim prace fizyczne m.in. wśród sprawców pojawiali się kierowcy tirów, cykliniarze, kamieniarze, lakiernicy, emerytowani dostawcy pizzy czy tatuażyci.

Na ostatnim miejscu, ale wcale nie dużo rzadziej niż z wykształceniem podstawowym można było spotkać kobietobójców z wyższym wykształceniem - **13% spraw**. Byli wśród nich m.in.: lekarze, programiści, informatycy, dziennikarze, politycy, rzeczoznawcy samochodowi, inżynierzy rybołówstwa, zastępcy burmistrza czy radni.

Poziom wykształcenie/zawód u pokrzywdzonych przestępstwem kobietobójstwa w Polsce

- Wykształcenie podstawowe (ekspedientka, sprzedawczyni, sprzątacza, hostessa, licealistka, szatniarka)
- Wykształcenie średnie lub techniczne (krawcowa, rolniczka, cukierniczka, fryzjerka, kosmetyczka, pielęgniarka, łowcza, kucharka, pielęgniarz, pracownica seksualna, opiekunka seniorów, florystka, manikierzyśka, szeregowy, wojskowy)
- Wykształcenie wyższe (matematyczka, rehabilitantka, chemiczka, lekarka, fotografka, psycholożka więzienna, pracownica socjalna, anglistka, przedszkolanka, menedżerka McDonalda, dentystka, urzędniczka ZUS, katechetka, księgowy, dietetyczka)
- Brak zatrudnienia, emerytura lub brak informacji

Źródło: Opracowanie własne, Femicide in Poland Project, maj 2024

Gdy spojrzymy na wykształcenie pokrzywdzonych kobietobójstwem można zauważyć, że większość z nich – prawie 20% posiadała odwrotnie niż sprawcy wykształcenie wyższe. Były wśród nich: matematyczki, rehabilitantki, chemiczki, lekarki, fotografki, pracownice socjalne, anglistki, przedszkolanki, menadżerki, katechetki czy psycholożki więzienne z doktoratem. Na drugim miejscu – ex aequo – 17%, uplasowały się pokrzywdzone ze średnim i podstawowym wykształceniem.

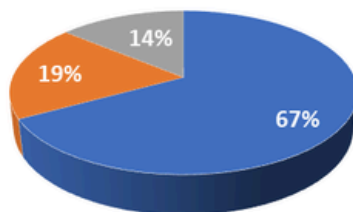
Wśród kobiet z wykształceniem zawodowym lub średnim były m.in: krawcowe, rolniczki, fryzjerki, kosmetyczki, pielęgniarki, kucharki, opiekunki seniorów, manikierzystki czy szeregowy wojskowe. Zamordowane z grupy z wykształceniem podstawowym to: ekspedientki w sklepach, kasjerki, hostessy, sprzątaczk, licealistki czy szatniarki.

Wyniki te obalają również stereotyp bardzo często powielany w mediach, że przemoc domowa i zabójstwa dotyczą ludzi najgorzej wykształconych z tzw. nizin społecznych nadużywających alkoholu, którzy w języku potocznym są określaniani mianem „patologii”. W rzeczywistości przemoc ze względu na płeć może spotkać każdą kobietę, również tę z wykształceniem podstawowym, a sprawcą jej może stać się wykształcony czy w inny sposób utytułowany partner.

F. Wyzwalacze

Wyzwalacze. Rozwód, separacja, rozstanie a kobietobójstwo

- W trakcie rozwodu/separacji/rozstania/w reakcji na wiadomość o zakończeniu związku, założeniu Niebieskiej Karty
- Brak rozwodu
- Po rozwodzie

Źródło: opracowanie własne, Femicide in Poland Project, 2024

Zdecydowana większość – 67% – z kobietobójstw partnerskich (z rąk obecnego lub byłego partnera) miała miejsce w trakcie rozwodu, separacji lub rozstania. Pokazuje to, że to właśnie perspektywa rozstania z partnerką staje się najczęstszym wyzwalaczem (ang. trigger) czyli czynnikiem zwiększonego ryzyka przy kobietobójstwach. To właśnie w trakcie rozstania życie kobiet jest najbardziej zagrożone.

W 67 % spraw kobietobójstw partnerskich para była w separacji lub w trakcie rozwodu.

Wyzwalaczem bywa również sama wiadomość o chęci zakończenia związku przez kobietę.

W tym kontekście należy wspomnieć o istnieniu zjawiska przemocy po rozstaniu czyli tzw. przemocy postseparacyjnej. O przemocy postseparacyjnej w Polsce pisze m.in socjolożka Justyna Tomczyk, określając ją mianem „subrodzaju przemocy domowej, do której dochodzi w następstwie separacji.

Przemoc postseparacyjna stanowi znaczące wydarzenie życiowe (moment przełomowy), ponieważ radykalnie zmienia dotychczasowy układ wewnątrzrodzinny. Decyzja o separacji, wstąpienie na drogę prawną, orzeczenie sądu o separacji w trybie procesowym lub nieprocesowym może indukować brutalne ataki, napastliwe i uzurpatorskie działania, wymuszenia i wszelkie inne formy nadużyć ze strony partnera”.

Jak podkreśla Tomczyk wbrew uproszczonym przekonaniom separacja nie kończy wcześniej istniejącej przemocy, lecz często ją rozszerza i wzmacnia. Może być istotnym wyzwaczem dla zachowań przemocowych i eskalować stosowanie przemocy wobec partnerki.

W wielu analizowanych przez mnie sprawach sama wzmianka o rozwodzie wywoływała u sprawcy panikę, agresję i przemoc. W prawie 20% przypadkach, czyli co piątej sprawie, sprawcy zdecydowali się na kobietobójstwo kilka lat po rozwodzie.

Okres ten nie był jednakże dla pokrzywdzonych okresem całkowitego braku kontaktu ze stosującym przemoc partnerem, ale charakterystyczną cechą było ciągłe nękanie partnerki. Dobrze ilustruje to kasus 47-letniej łowczej Iwony M. z Chłopowa (woj. zachodnio-pomorskie), która została zastrzelona przez swojego byłego męża ze swojej strzelby będąc już kilkanaście lat po rozwodzie. W okresie tym sprawca wielokrotnie nachodził kobietę i jej groził (sprawa nr 130 z PMK).

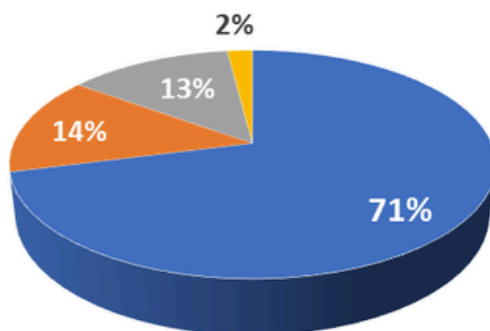
Wśród innych występujących wyzwalaczy w przypadku kobietobójstw partnerskich można również wymienić: dowiedzenie się przez stosującego przemoc o fakcie, że partnerka założyła Niebieską Kartę, podjęcie przez partnerkę decyzji o wyprowadzeniu się z wspólnie zamieszkiwanego mieszkania, utrudnianie kontaktów z dziećmi, bankructwo finansowe czy podejrzenie o zdradę.

Jak pokazują sprawy zebrane w Polskiej Mapie Kobietobójstw wyzwalaczami przy kobietobójstwach interpersonalnych innych niż partnerskie (to jest z rąk innego członka rodziny) były często: wiadomość o zajściu przez partnerkę w ciążę czy w przypadku kobietobójstw seniorek kwestionowanie stylu życia sprawcy lub pouczanie sprawcy przez seniorkę. Bywa, że przemoc wywołują błahe powody, np. w sytuacji, gdy syn morduje matkę, tylko dlatego, że czegoś mu odmówiła, że chciała postawić granice.

Motywacją zabójstw kobiet przez mężczyzn bywa też wstyd — gdy czują się oni przez kobiety ośmieszeni, upokorzeni, umniejszeni. Pojawia się to często przy kobietobójstwach na tle seksualnym.

G. Miejsce

Miejsce popełnienia kobietobójstwa

- Miejsce prywatne (dom, mieszkanie, działka, ogród)
- Miejsce publiczne (park, ulica, sklep, urząd, autostrada)
- Miejsce odizolowane (las, rzeka, pustostan, wysypisko śmieci, bagna, staw)
- Samochód

W zakresie miejsca popełnienia przestępstwa wyodrębniłam trzy jego klasyczne kategorie czyli miejsce prywatne (dom, mieszkanie, działkę, ogród), miejsce publiczne (park, ulicę, sklep, urząd, autostradę, kontener na śmieci), miejsce odizolowane (las, rzekę, staw, pustostany, bagna) oraz kategorię dodatkową w postaci środków transportu (samochód, autobus, motor). Jak pokazują wyniki z monitoringu kobietobójstw zdecydowana większość kobietobójstw w Polsce (71%) ma miejsce w przestrzeni prywatnej - domu, mieszkaniu, działce lub ogrodzie. Dom, który powinien kojarzyć się z poczuciem bezpieczeństwa zmienia się w przypadku doświadczających przemocy kobiet w śmiertelną pułapkę i miejsce ich najczęstszej śmierci.

A photograph of a woman with long brown hair lying face down on a dark, patterned rug in a kitchen. She is wearing a reddish-brown long-sleeved top. The background shows a kitchen counter with various items like a wooden bowl, a coffee maker, and a sink, with a tiled wall and a light fixture above. The lighting is soft and focused on the woman.

**Do większości
kobietobójstw w
Polsce dochodzi w
domu.**

W 14% ze zbadanych polskich spraw do kobietobójstwa doszło w miejscu publicznym. Wśród najbardziej charakterystycznych z nich można wymienić kobieotobójstwo 44-letniej Natalia S. ze Świnoujścia, która została zamordowana nożem przez swojego byłego partnera 36-letniego Mateusza N. na oczach ich 8-letniego syna przed wejściem do Prokuratury (*sprawa nr 27 z Polskiej Mapy Kobietobójstw; PMK*), kobieotobójstwo 35-letniej Urszuli P., którą były mąż zabił w trakcie pracy w sklepie Żabka w Sochaczewie (*sprawa nr 21 z PMK*) czy kobieotobójstwo 57-letniej Małgorzaty W. z Łodzi, która została zadźgana nożem przez nieznanego mężczyznę nożem w trakcie spaceru z psem w jednym z łódzkich parków (*sprawa nr 207 z PMK*).

Trzecim w kolejności miejscem popełniania kobieotobójstwa jest miejsce odizolowane. Najczęściej w takich przypadkach sprawcy wybierali kompleks leśny, miejski pustostan (opuszczone garaże, blokowiska) czy przestrzeń znajdującą się nad wodą, jak staw, rzeka czy bagno, która zapewniłaby czasowy kamuflaż zwłokom.

W ostatnim wypadku miejscem kobieotobójstwa były środki transportu. Ograniczona przestrzeń środka transportu (samochodu, autobusu, samolotu czy łodzi) w sposób naturalny wpływa i kształtuje przewagę sprawcy (w sytuacji gdy jest on kierującym) nad pokrzywdzoną i zwiększa możliwość wykorzystania jej sytuacji bezbronności.

Warto zauważyć, że pojazd może stać się zarówno przestrzenią do popełnienia zabójstwa, samym środkiem do jego popełnienia jak również narzędziem pomocniczym w jego popełnieniu. Przy jego pomocy można bowiem pokrzywdzoną śledzić, unieruchomić w środku pojazdu w celu popełnienia przestępstwa, jak również wykorzystać go jako środek do umyślnego przejechania kobiety.

Ten ostatni przypadek, gdzie samochód służył do przejechania pokrzywdzonej odnotowałam w Polskiej Mapie Kobietobójstw. Sprawcy posługują się również pojazdem aby popełnić tzw. kobietobójstwo suicydalne. Wywołują celowy wypadek komunikacyjny i zabijają siebie wraz z pokrzywdzoną kobietą wewnątrz pojazdu. Scenariusz ostatniej z tych sytuacji również miał miejsce w kilku przypadkach usiłowań kobietobójstwa w Polsce.

We wrześniu 2022 mieszkaniec Rybnika (województwo śląskie) wyłączył poduszkę powietrzną po stronie pasażera dla swojej żony i zainicjował czołowe zderzenie z ciężarówką.

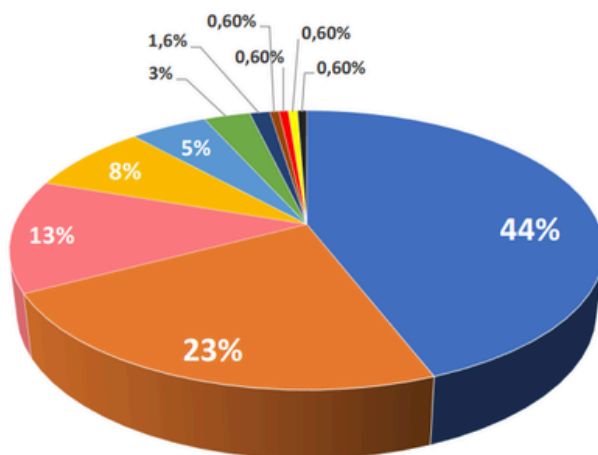
Zaledwie miesiąc wcześniej 52- letni i trzeźwy mieszkaniec Świdnika Dużego (województwo lubelskie) odebrał żonę z pracy, gdy jednak ona powiedziała mu o tym, że chce się rozstać zaczął rozpędzać auto do coraz większej prędkości. Spowodował zderzenie i uderzył autem w mur kościoła, w którym brali ślub. Przed zejściem miał powiedzieć żonie, że „skoro nie chce być z nim w życiu będą razem w grobie”.

H. Modus operandi

Jeśli chodzi o modus operandi przy kobietobójstwach sprawcy najczęściej sięgali po narzędzia ostre (noże, siekiery, nożyce, piły), występowały one aż w 44% spraw z bazy. Ostre narzędzia powodowały natychmiastową śmierć pokrzywdzonych w wyniku wykrwawienia się lub uszkodzeń narządów.

Drugim najczęstszym sposobem było uduszenie - w 23% spraw. Duszenie często występuje jako osobny *trigger risk factor* przy przemocy partnerskiej i może stanowić bezpośredni element poprzedzający samo kobietobójstwo. Kobiety wcześniej zgłaszające przemoc lub opowiadające o niej innym członkom rodziny wymieniają podduszanie jako jeden z elementów uprzedniej przemocy kobietobójczej.

Modus operandi przy kobietobójstwach w Polsce

- Ostre narzędzie (nóż, siekiera, nożyce)
- Uduszenie
- Śmiertelna pobicie
- Tępe narzędzie (młot, pręt, klucze, garnek)
- Spalenie
- Broń palna
- Utopienie
- Powieszenie
- Zakopanie żywcem

**Kobiety giną w wyniku
wykrwawienia od ran zadanych
ostrym narzędziem, uduszone
lub pobite na śmierć.**

Kolejnym modus operandi femicidi było pobicie ze skutkiem śmiertelnym - 13% spraw z ostatnich lat. Jednym z najbardziej brutalnych pod tym kątem spraw było kobietobójstwo 64-letniej Maryli B. z Elbląga. Kobieta będąca osobą w kryzysie bezdomności została pobita na śmierć w centrum miasta przez 26-letniego Kamila D., który miał „działając z zamiarem bezpośrednim pozbawienia życia, wielokrotnie uderzać Marylę B. pięściami po całym ciele — w tym po głowie i szyi, klatce piersiowej, kończynach, tułowi oraz w obrębie odbytu i odbytnicy, w wyniku czego, pokrzywdzona doznała uszkodzeń ciała w postaci wielomiejscowego stłuczenia boków głowy, w tym twarzy, uszkodzenia stawu barkowo-obojęzycznego, pęknięcia wątroby, pęknięcia ściany odbytu i obustronnych symetrycznych złamań żeber w ich przednich odcinkach (sprawa nr 69 z PMK).

Na czwartym miejscu uplasowało się kobietobójstwo przy użyciu tępego narzędzia (młota, pręta, kluczy) i, co może zaskakiwać, ale wynika bezpośrednio z zebranych spraw - spalenie partnerki żywcem (8% spraw). Przy czym przy tym ostatnim sposobie zabójstwa sprawcy albo podpalali całe mieszkanie z kobietą w środku (1) albo wykorzystali ogień jako środek do zatarcia śladów, nie zdając sobie sprawy, że kobieta była żywa (2).

Do takiego kobietobójstwa ze szczególnym okrucieństwem doszło 14 lipca 2017 roku w lesie pod Tomaszowem Mazowieckim, gdzie zamordowana została 34-letnia Dominika (sprawa nr 159). Śledztwo wykazało, że Rafał S. zabrał trzydziestolatkę do swojego samochodu. Para znała się wcześniej. Zjechali w stronę lasu. Chciał uprawiać z nią seks, ale gdy miało dojść do zbliżenia, kobieta zaczęła się z niego śmiać. 26-latek wpadł w szal i chociaż Dominika go przepraszała, okładał ją pięściami po głowie. Potem jeszcze kilkakrotnie kopął ją w głowę. Nieprzytomnej kobiecie założył na szyję pasek od spodni i przeciągnął do lasu. Nakrył ją podsufitką samochodową, oblał olejem i podpalił. Biegli, którzy wykonywali sekcję zwłok ustalili, że śmierć nastąpiła z powodu podpalenia.

Utratę przytomności spowodował krwiak w mózgu od zadanych ciosów. Sąd nie miał wątpliwości, że Rafał S. działał ze szczególnym okrucieństwem i z zamiarem pozbawienia życia kobiety. Ponadto istotnym wyzwalaczem była reakcja kobiety w postaci śmiechu wywołująca u sprawcy wstyd.

W innej sprawie kobietobójstwa, gdzie modus operandi było spalenie żywcem sprawca z pełną świadomością obserwował brutalną śmierć kobiety przez podpalenie. Kazus ten dotyczy 39-letniej Anny K. z Krakowa (sprawa nr 123 z PMK). W tej sprawie podobnie jak w przypadku sprawy z Tomaszowa wyzwalaczem była sfera seksualna, a konkretnie był nim brak zgody na seks ze strony byłej partnerki. W trakcie spożywania alkoholu w altance ogrodowej były mąż kobiety zaproponował kobiecie zbliżenie intymne, a gdy ta kategorycznie odmówiła pobił ją, rozebrał do naga, skrępował jej nogi ubraniem, a ręce przywiązał do gwoźdźcia wbitego w ścianę. Następnie mężczyzna podpalił łóżko, na którym leżała i podłożył ogień w innych miejscach. Gdy kobieta wciąż odmawiała, dorzucił dwa dezodoranty, które wybuchły i ułatwiły rozprzestrzenianie się ognia po jej ciele.

Na piątym miejscu jeśli chodzi o modus operandi przy kobietobójstwie znalazła się broń palna, czyli kobietobójstwo przez zastrzelenie partnerki. Razem odnotowałam jej użycie w sześciu (3%) przypadkach kobietobójstw w Polsce. W jednym z nich była to własna broń kobiety, która pracowała jako łowcza.

Na szóstym miejscu - 1% spraw - ex aequo znalazły się utopienie, umyślne przejechanie samochodem i powieszenie (po dwa przypadki każde).

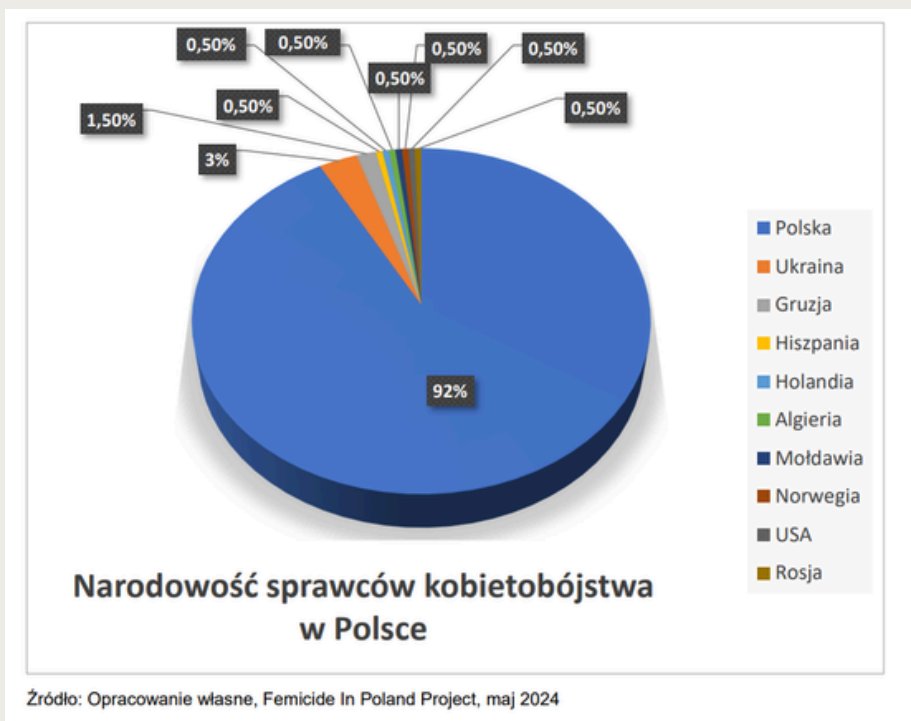
Jako ostatni sposób kobietobójstwa występujący w 0,5 % spraw (czyli w pojedynczych sprawach w Polsce) odnotowałam wyrzucenie z balkonu i zakopanie żywcem.

Do tego ostatniego doszło w sprawie 42-letniej Moniki W.S pobitej młotkiem i zakopanej żywcem w rowie przez jej byłego partnera 41-letniego Mariusza P (sprawa nr 40 z PMK).

Modus zabójstwa przez wyrzucenie z balkonu wystąpił w sprawie 49-letniej Weroniki Cz.-K, która została wypchnięta z balkonu przez swojego męża 52-letniego Wojciecha K. Mężczyzna, jak i jego partnera byli lekarzami (sprawa nr 56 z PMK).

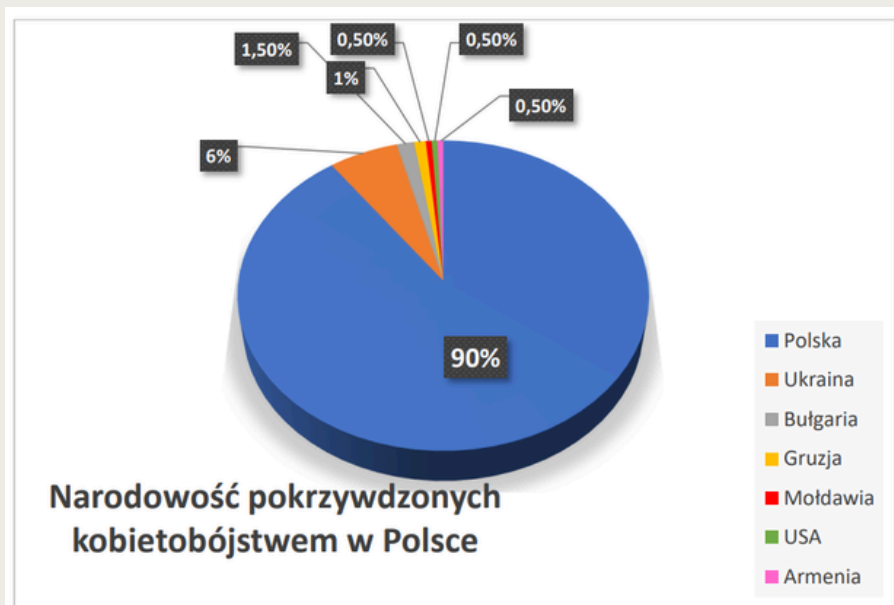
I. Narodowość

Wyniki monitoringu pokazały, że ogromna większość sprawców kobietobójstw to Polacy (92%), na drugim miejscu obywatele Ukrainy, a na trzecim Gruzji. Dalsze miejsca zajęli zaś (po jednym przypadku) cudzoziemcy pochodzący zarówno z takich państw europejskich jak: Hiszpania, Holandia, Mołdawia, Norwegia czy pozaeuropejskich: USA, Rosja czy Algieria. Sprawcy zagraniczni najczęściej byli zatrudnieni w Polsce na pracach sezonowych (przypadek obywatela Gruzji i Mołdawii).

albo mieli partnerkę lub żonę i dzieci narodowości polskiej (obywatele Hiszpanii, Holandii, Norwegii, Algierii). W jednym przypadku sprawca nie znał wcześniej pokrzywdzonej (obywatel Gruzji), a w innym to pokrzywdzona przeprowadziła się do Polski w poszukiwaniu swoich polskich korzeni i została zamordowana przez swojego syna (sprawa nr 58 z PMK).

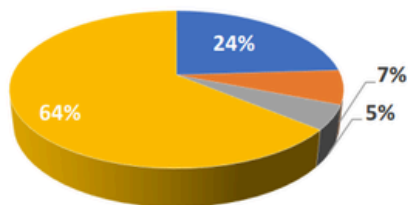
W przypadku obywateli ukraińskich do kobietobójstw na terenie Polski dochodziło najczęściej wobec bliskich im Ukrainek, które mężczyźni odwiedzali w Polsce, a które próbowały sobie ułożyć życie na nowo.

Źródło: Opracowanie własne, Femicide In Poland Project, maj 2024

J. POCZYTALNOŚĆ

Obecność środków, substancji odurzających lub występowanie okoliczności ograniczających poczytalność sprawcy kobietobójstwa w Polsce

- Alkohol
- Leczenie psychiatryczne/Stwierdzona choroba psychiczna/Niepoczytalność
- Środki odurzające
- Pełna poczytalność/Brak jakichkolwiek substancji lub brak informacji o nich

Źródło: Opracowanie własne, Femicide in Poland Project, maj 2024

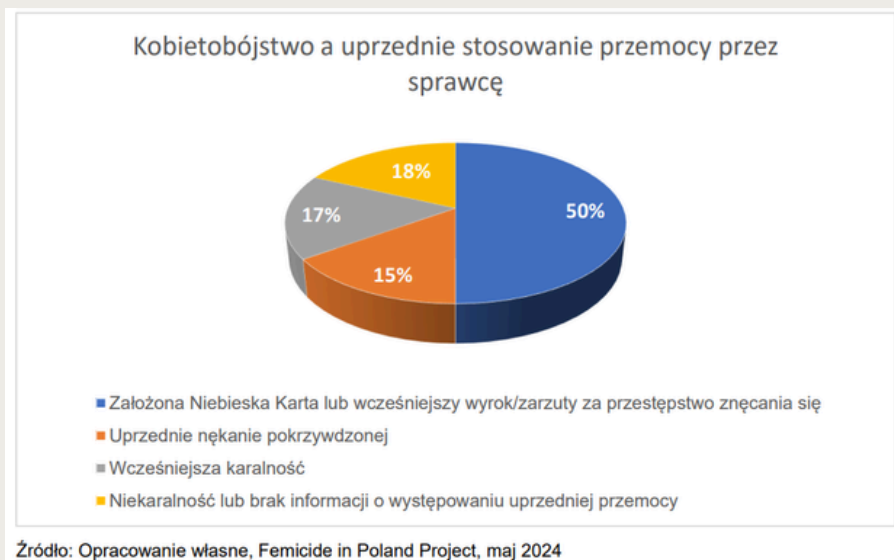
Jeśli chodzi o stan zarówno psychiczny jak i fizyczny sprawców kobietobójstw to badania pokazały, że w 64% przypadków sprawcy mieli pełną poczytalność (co oznacza, że byli trzeźwi i znali konsekwencje swoich czynów). Odurzenie alkoholowe wystąpiło w 24% spraw, zaś obecność środków odurzających (narkotyków lub innych niż alkohol substancji) wykryto u 5% sprawców. W 7% spraw sprawcy byli niepoczytalni, mieli ograniczoną poczytalność bądź zostali skierowani na leczenie psychiatryczne.

Wyniki te pokazują, że wbrew powszechnej stereotypowej opinii alkohol nie stanowi ani jedynej, ani też najczęstszej przyczyny kobietobójstw, a tzw. trigger risk factors (wyzwalaczy i czynników ryzyka) należy szukać gdzie indziej.

**Ponad 60 % sprawców
kobietobójstw była poczytalna
w trakcie popełniania czynu.**

**Oznacza to, że to nie zawsze
alkohol czy inne środki
odurzające są wyzwalaczem.**

K. HISTORIA PRZEMOCY

W ponad połowie przypadków sprawcy mieli przed popełnieniem czynu założoną Niebieską Kartę albo orzeczony wyrok za znęcanie się nad partnerką. Jeśli weźmiemy również pod uwagę okoliczność stosowania innych form przemocy jak uprzedniego nękania partnerki liczba ta wzrośnie do ponad trzech czwartych spraw (65%). Wynik ten pokazuje, że zabójstwa kobiet ze względu na płeć (kobietobójstwa) w Polsce są następstwem niezwalczanej uprzedniej przemocy wobec kobiet, która mogła przybierać formy zarówno znęcania się, jak i nękania. Dodatkowo jak ilustruje wykres, w 17% spraw, sprawcy byli wcześniej karani, a więc popełniali kobietobójstwo w warunkach recydywy. Jedynie w 18% spraw odnotowałam brak karalności lub informacji o występowaniu jakiegokolwiek formy przemocy. Badania te pokazują również, że ryzyko zajścia kobietobójstwa w ogromnej większości przypadków można przewidzieć na podstawie wcześniej zaistniałych sytuacji przemocowych.

**W 65% procent spraw
kobietobójstw sprawcy
stosowali wcześniej wobec
partnererek inne formy przemocy.**

**Czerwonymi flagami są
najczęściej opresyjna kontrola,
stalking czy przemoc fizyczna
jak duszenie czy bicie.**

Często te sytuacje ryzyka zajścia kobietobójstwa (*femicide risk factors*) w przypadku pokrzywdzonych są na tyle powtarzalne i charakterystyczne, że można powiedzieć, iż w przerośni tworzą swoistą „kronikę zapowiedzianej śmierci”. Eksperti i biegli policyjni w sprawach zabójstw podkreślają, że na podstawie zaistnienia tych sytuacji ryzyka jest możliwe skuteczne zapobieganie.

W wielu przypadkach same pokrzywdzone intuicyjnie czują, że przemoc eskaluje. Są zatem w stanie stwierdzić u siebie rosnące poczucie zagrożenia i zasygnalizować je odpowiednio wcześniej służbom.

W efekcie sprowadza nas to do kwestii skuteczności mechanizmów interwencyjnych. Pod pojęciem mechanizmów interwencyjnych rozumiem zapewnienie pokrzywdzonym przez organy ścigania podstawowych ram bezpieczeństwa zarówno na etapie odejścia od stosującego przemoc partnera (poprzez szybką reakcję służb i kwestię odizolowania pokrzywdzonej od sprawcy), jak i na etapie dalszego życia po rozstaniu w celu zabezpieczenia kobiety i jej dzieci przed ewentualną przemocą postseparacyjną.

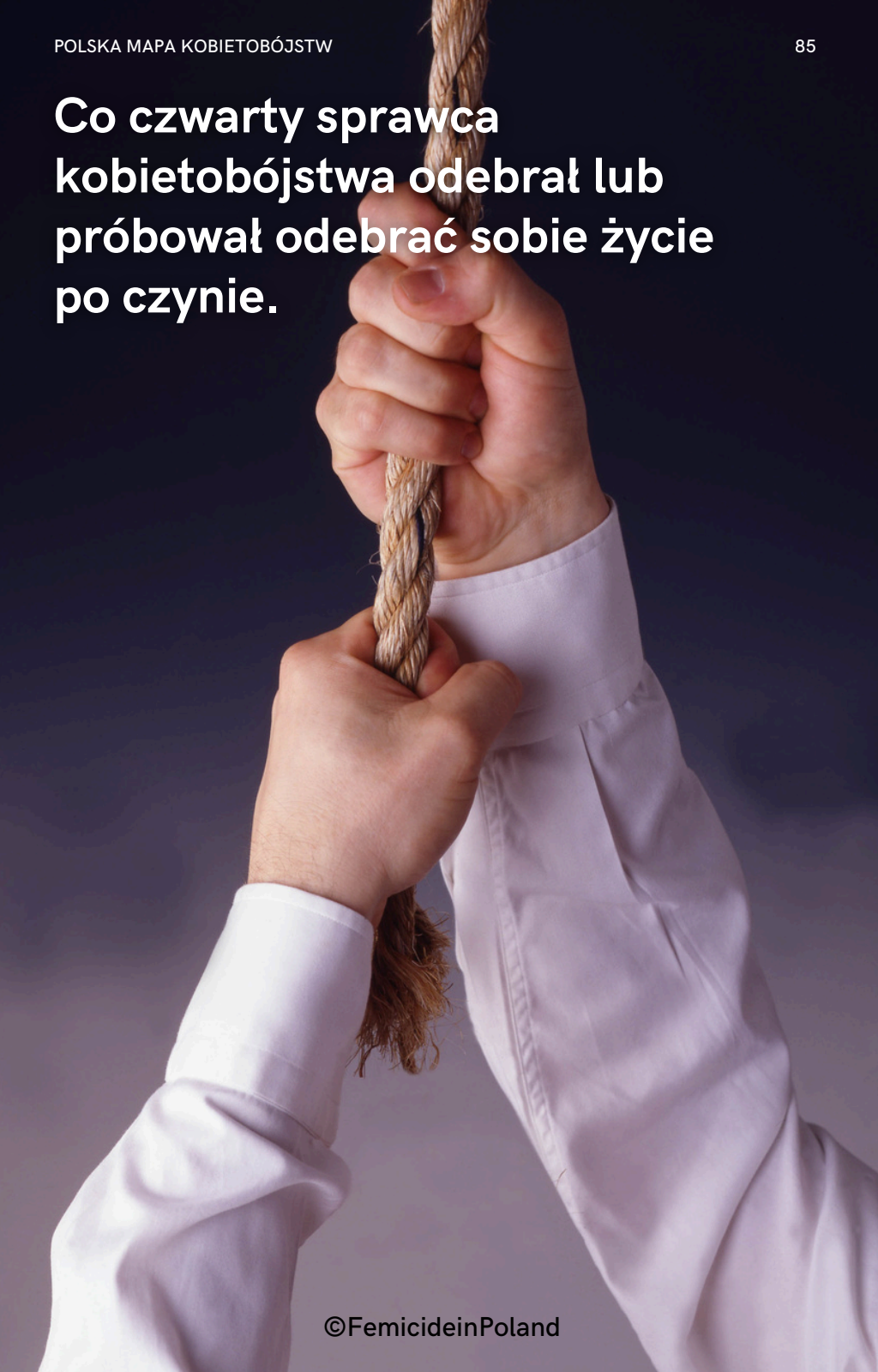

L. Samobójstwo pokobietobójcze

Co czwarty sprawca (28%) po popełnieniu czynu podejmuje decyzję o targnięciu się na własne życie. Podobna okoliczność często błędnie jest nazywana w prasie i mediach zabójstwem rozszerzonym (ang. extended suicide). Określenie takie jest przykładem manipulacji językowej. Tworzy ona na poziomie symbolicznym niesprawiedliwe i głęboko krzywdzący obraz tego do jakiego przestępstwa w rzeczywistości doszło. Co się bowiem dzieje gdy kobietobójstwo i połączone z nim zabójstwo dzieci, a czasem całej rodziny włącznie ze zwierzętami domowymi sprowadzimy do określenia samobójstwo rozszerzone? Otóż odwracają się proporcje dóbr.

**Co czwarty sprawca
kobietobójstwa odebrał lub
próbował odebrać sobie życie
po czynie.**

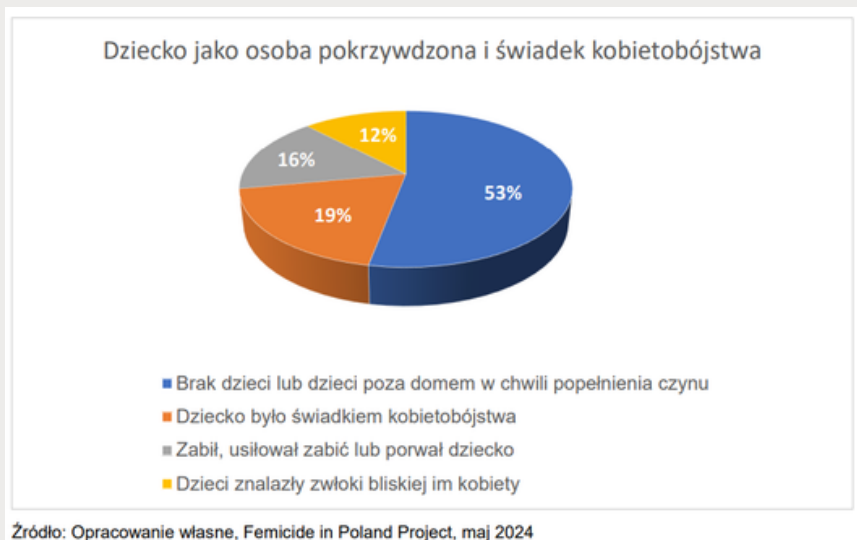
Używając terminu samobójstwo rozszerzone zarówno odbiorcy jak i nadawcy komunikatu znika z pola widzenia całkowicie fakt, że wcześniej doszło do zabójstwa, a przed popełnieniem samobójstwa przez sprawcę życie straciły również inne osoby.

Obrazem, który zostaje na poziomie językowym jest zatem jedynie następcze wobec kobietobójstwa samobójstwo sprawcy, który staje się najważniejszy. Pokrzywdzona rodzina lub partnerka (osoby, które poniosły śmierć) zostaje sprowadzona tylko do przymiotnika „rozszerzony”, a cała uwaga zamiast wokół zbrodni, którą popełnił sprawca koncentruje się w efekcie wokół jego samobójczej śmierci.

W taki sposób określenie „samobójstwo rozszerzone” jest mylące i nieprawdziwe, gdyż odbiera podmiotowość pokrzywdzonym i czyni cierpienie i śmierć zamordowanych członków rodziny niewidzialną. Używając tego określenia, być może nieświadomie, albo powtarzając je za inną osobą czy dziennikarzem musimy być świadomi, że na pierwszym miejscu stawiamy wtedy sprawcę zabójstwa i jego samobójstwo, nie zaś stronę pokrzywdzoną.

W Polsce nie stworzono jednak do tej pory kompleksowych wytycznych na poziomie rządowym, ani instruktażu poświęconego sposobie mówienia o kobietobójstwach w mediach. W ramach projektu Femicide in Poland pracujemy aktualnie nad raportem „Kobietobójstwo w polskiej prasie”, który będzie zawierał wskazówki dotyczące uwrażliwienia języka używanego przy mówieniu lub pisaniu o sprawach przemocy wobec kobiet dla polskich przedstawicieli mediów i prasy.

M. Dziecko a kobietobójstwo

Badając zjawisko kobietobójstwa nie można zapomnieć o roli i sytuacji dzieci, które stykają się z przemocą kobietobójczą dotykającą najbliższe im kobiety w rodzinie. Również dzieci odgrywają w przypadku kobietobójstwa różne role i stają się pośrednimi lub bezpośrednimi pokrzywdzonymi. Jak pokazują badania z monitoringu mediów w połowie przypadków w chwili popełnienia kobietobójstwa dzieci przebywały poza domem lub para bądź kobieta w ogóle nie miała dzieci. Co czwarte dziecko było świadkiem kobietobójstwa swojej matki, babci lub innej bliskiej kobiety z rodziny. W czterech sprawach sprawcy zabili partnerki, które były w ciąży, pozbawiając życia zarówno matkę, jak i dziecko. W przypadku 16% spraw sprawca zwrócił się bezpośrednio przeciwko dziecku i albo usiłował je zabić, zabił je albo je porwał.

**W prawie co piątej sprawie
kobietobójstwa w Polsce dziecko
było jego naocznym świadkiem.**

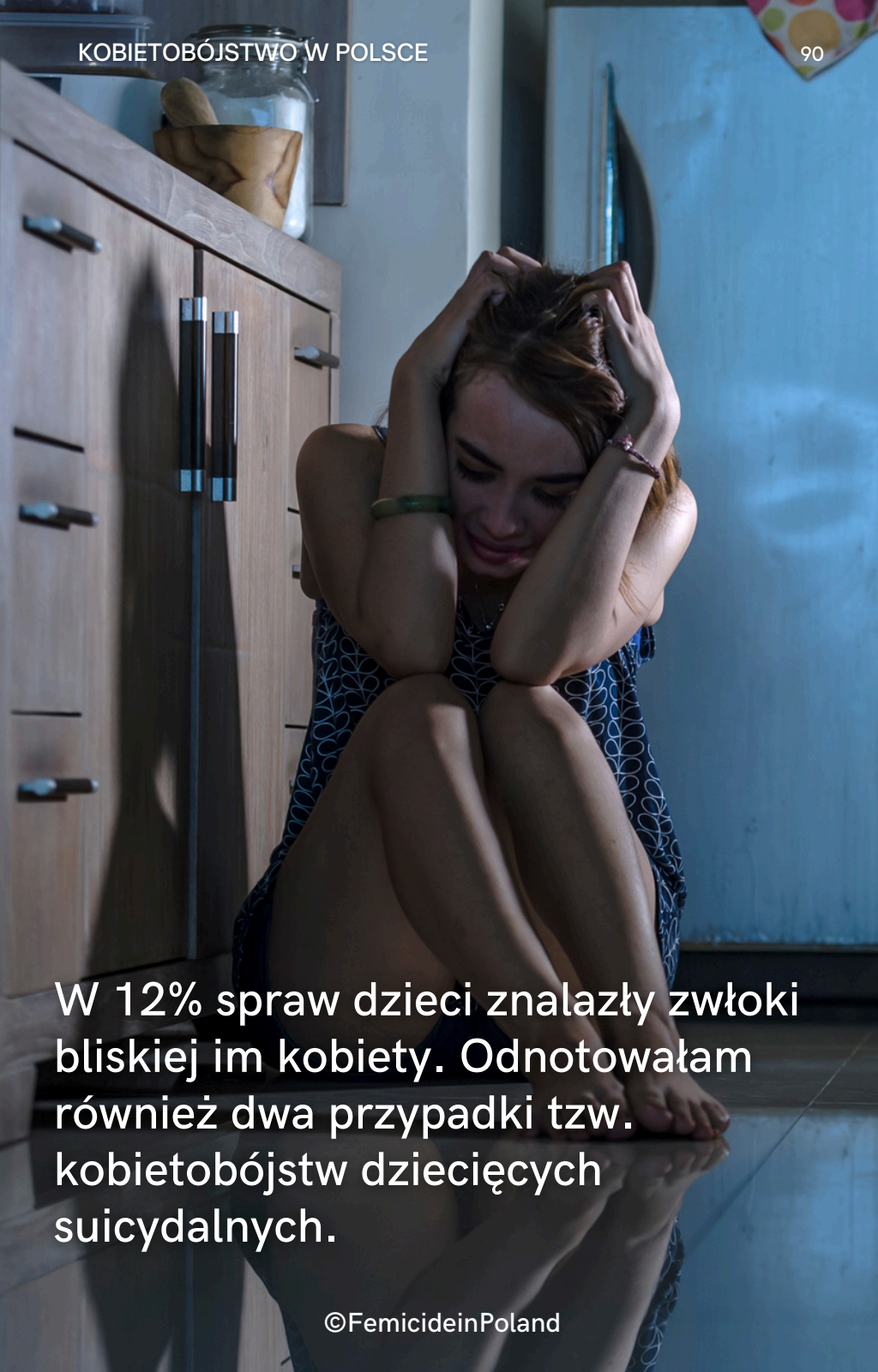
**Kobietobójcy coraz częściej
stosują przemoc zastępczą.
Grożą śmiercią lub porywają
dzieci, aby w ten sposób zadać
jeszcze większy ból ich matce.**

W Polskiej Mapie Kobietobójstw odnotowałam uprowadzenia w dwóch przypadkach i w każdym z nich sprawca najpierw zabił matkę dziecka, a następnie uciekł wraz z dzieckiem. W jednym przypadku było to uprowadzenie swojej córki przez obywatela Norwegii. Wobec Norwega wydano Europejski Nakaz Aresztowania gdyż uciekł z dziewczynką do Danii (sprawa nr 50 z PMK)

W 12% spraw dzieci znalazły zwłoki bliskiej im kobiety. W ramach badanych spraw odnotowałam również dwa przypadki tzw. kobietobójstw dziecięcych suicydalnych, w których to ojciec dziewczynki, aby zadać cierpienie matce najpierw zabijał dziecko, a następnie popełniał samobójstwo oraz jedno kobietobójstwo zastępcze (zabił córkę na oczach matki bez popełniania samobójstwa).

W tym ostatnim przypadku kobietobójstwo miało miejsce w Jastrzębiu Zdroju, a pokrzywdzoną była dorosła 24-letnia córka byłej partnerki sprawcy, która została zamordowana nożem w trakcie spaceru z psem (sprawa nr 112 z PMK).

W 19% spraw dzieci były świadkami kobietobójstwa bliskiej im kobiety. Warto odnotować, że w kontekście nowelizacji polskiej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej czyni to z dzieci już nie tylko świadków, ale bezpośrednio osoby doświadczające przemocy. Polski ustawodawca zauważył, że sama obserwacja przemocy w przypadku kobietobójstwa przybierająca najbardziej ekstremalną formę może w kontekście łączącej dziecko z rodzicem relacji stanowić głęboką traumę i odcisnąć piętno na jego psychice i dalszym dorosłym życiu. W związku z tym dzieci będące świadkami przemocy wobec swojej matki mają prawny status osób doznających przemocy i przysługuje im wynikającego z niego ochrona prawna jako pokrzywdzonych.

W 12% spraw dzieci znalazły zwłoki bliskiej im kobiety. Odnotowałam również dwa przypadki tzw. kobietobójstw dziecięcych suicydalnych.

ROZDZIAŁ CZWARTY

Wnioski

W świetle przedstawionych danych empirycznych zebranych na podstawie monitoringu mediów można zauważyć, że zebrane przeze mnie sprawy kobietobójstwa bardzo często były efektem końcowym wielu lat niezwalczanej lub nieskutecznie zwalczanej przemocy.

Sprawcy bardzo często uprzednio znęcali się nad swoimi partnerkami lub matkami, a zdarzenie końcowe w postaci kobietobójstwa nie było odosobnionym przypadkiem lecz efektem kumulacji zagrożeń już wcześniej istniejących (femicide risk factors).

Śmierciom kobiet w wyniku kobietobójstwa partnerskiego lub z rąk innego członka rodziny można zapobiegać na wcześniejszych etapach eskalacji przemocy. Duże znaczenie przy mapowaniu ryzyka ma zwłaszcza wyzwalacz, który staje się bezpośrednią przyczyną poprzedzającą kobietobójstwo, np. zakomunikowanie przemocowemu partnerowi chęci rozstania, wzięcia rozwodu czy zajścia w ciążę.

Ponadto, jak pokazałam w badaniu, pomimo braku danych dotyczących kobietobójstw na szczeblu państwowym na podstawie monitoringu spraw z ostatnich lat można stworzyć ramowy profil kryminologiczny sprawców i wiktymologiczny pokrzywdzonych.

Śmierciom kobiet w wyniku kobietobójstwa partnerskiego lub z rąk innego członka rodziny można zapobiegać na wcześniejszych etapach eskalacji przemocy.

A. PRÓBA SPROFILOWANIA

Ile kobietobójstw miało miejsce w Polsce?

Kim były pokrzywdzone?

Kim byli sprawcy?

W okresie 2017-2023 zbadałam 293 sprawy kobietobójstwa. Szacunki z aktualizowanej na bieżąco Polskiej Mapy Kobietobójstw i dane z Europejskiego Instytutu Równości Płci (EIGE) wskazują, że możemy mówić o skali 100-200 przypadków kobietobójstwa w Polsce rocznie.

Przeciętny polski kobietobójca to czterdziestojednoletni (41) mężczyzna ze średnim lub zawodowym wykształceniem, zaś pokrzywdzona to czterdziestoczteroletnia (44) kobieta z wykształceniem wyższym. Oboje zamieszkują najczęściej średniej wielkości miasto poniżej 100 tysięcy mieszkańców i są w trakcie rozwodu, separacji lub rozstania.

W większości kobietobójstw sprawcy są poczytalni (mogą pokierować swoim postępowaniem i rozumieją jego konsekwencje) oraz trzeźwi. Wniosek ten kwestionuje zatem powszechny pogląd, że do przemocy dochodzi najczęściej w środowisku alkoholowym. Większość sprawców kobietobójstw nie popełnia samobójstwa, a w przypadku gdy do niego dochodzi zabiera ze sobą wszystkich, którzy byli jego świadkami.

W kilku sprawach sprawcy potrafili wysadzić całą kamienicę z rodziną, odkręcić gaz albo skutecznie zabarykadować się w mieszkaniu w celu uniemożliwienia służbom ratunkowym lub policyjnym odpowiednio szybkiej reakcji. Do kobietobójstw najczęściej dochodzi w domu. Mieszkanie jest dla kobiet najniebezpieczniejszym miejscem, gdyż w przypadku kobietobójstw partnerskich pozostają one wtedy same ze sprawcą. Najczęstszym modus operandi występującym przy kobietobójstwach było ugodzenie lub zadawanie ciosów ostrym narzędziem.

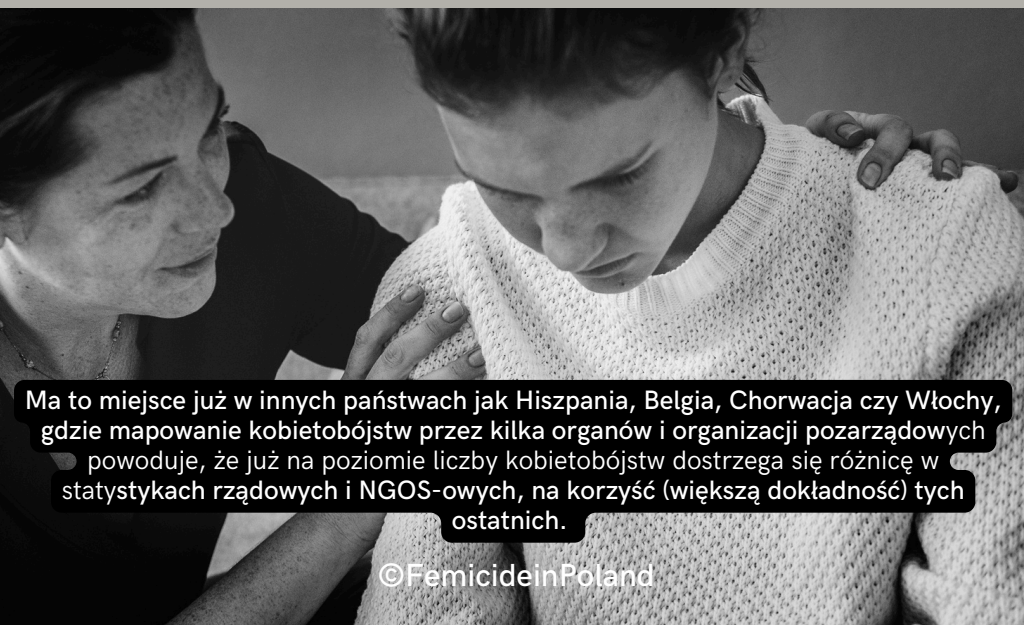

B. STAŁY MONITORING

Wyniki badań, które przedstawiłam w ramach Polskiej Mapy Kobietobójstw to zaledwie kropla w morzu która ma na celu zwiększyć świadomość na temat skali tego zjawiska w naszym kraju. Brak skoordynowanych na poziomie policyjnym, prokuratorskim i sądowym baz danych pogłębia istniejącą lukę w danych dotyczących kobietobójstw (femicide data gap) w Polsce.

W celu dogłębnego zbadania zjawiska femicide w Polsce konieczny byłby stały monitoring przypadków na etapie policyjnym, prokuratorskim i sądowym. Jest to jednak zadanie skomplikowane, którego wykonanie wymaga czasu i może być obciążone wspomnianym przeze mnie na początku błędem czy też przesunięciem statystycznym.

Niestety w Polsce wciąż nie ma ujednoczonej bazy danych dostępnej dla wszystkich organizacji i zainteresowanych ekspertów i ekspertek zajmujących się przemocą domową. Taki system umożliwiłby szybki przepływ informacji i uniknięcie zjawiska poślizgu statystycznego.

Ma to miejsce już w innych państwach jak Hiszpania, Belgia, Chorwacja czy Włochy, gdzie mapowanie kobietobójstw przez kilka organów i organizacji pozarządowych powoduje, że już na poziomie liczby kobietobójstw dostrzega się różnicę w statystykach rządowych i NGOS-owych, na korzyść (większą dokładność) tych ostatnich.

C. NAZWANIE ZJAWISKA I KOORDYNACJA PROCESU ZBIERANIA DANYCH

Zbieranie danych na temat liczby kobietobójstw nie rozpocznie się jednak, gdy organy wymiaru sprawiedliwości wciąż będą sztywno tkwiły w ukształtowanych ramach przestępstwa przemocy domowej. Konieczna jest bowiem zmiana sposobu podejścia do problemu przemocy ze skutkiem śmiertelnym, jako problemu złożonego dotyczącego z osobna kobiety, dzieci i mężczyzn. Każda z jednostek tworzących wspomnianą rodzinę powinna mieć równe znaczenie i być osobno uwzględniana w statystyce i programach prewencyjnych.

Istotnym problemem, o którym już pisałam wydaje się również brak koordynacji instytucjonalnej w zakresie przepływu danych między Gminnymi Ośrodkami Pomocy Społecznej, Powiatowymi Centrami Pomocy Rodzinie, policją, prokuraturą, sądami oraz kuratorami prowadzącymi sprawę danej rodziny.

Chaos panujący w procesie obecnego zbierania danych i tworzenia statystyk w sprawach przemocy domowej, który wykazały wyniki przeprowadzonej przeze mnie ankiety „10 pytań o kobietobójstwo do polskich organów wymiaru sprawiedliwości” powoduje, że praktycznie każdy organ prowadzi osobne bazy i publikuje osobne statystyki, co może rodzić wątpliwości czy są one danymi wiarygodnymi, czy jedynie pełnią funkcje dekoracyjno-regulaminowe.

Powyższe okoliczności potwierdzają, że w Polsce nie ma rozpoznanego zjawiska kobietobójstwa. Nie istnieje również żadna definicja ustawowa kobietobójstwa, która stanowiłaby podwaliny pod gromadzenie danych statystycznych przez organy ścigania.

Nazwanie problemu czy wprowadzenie filtrów, kategorii różnicujących zabójstwa kobiet ze względu na płeć od zwykłych zabójstw jest kluczowe również na poziomie prewencyjnym. Jak pisze autorka kanadyjskiego Obserwatorium ds. kobietobójstwa Myrna Dawson „Jeśli pierwszy krok w postaci nazwania problemu nie następuje, prewencja staje się wyzwaniem. Nie możesz walczyć z czymś co nie jest rozpoznane przez system”.

Stwierdzenie to można odnieść również do polskiej rzeczywistości. W braku definicji i statystyk dotyczących przestępczości kobietobójczej organom ścigania umyka przyczyna dla której niektóre kobiety pozbawiane są życia— ze względu na swoją płeć. W efekcie, powstaje luka płciowa w wyniku, której w praktyce co najmniej utrudnione jest skuteczne przeciwdziałanie zjawisku kobietobójstwa.

W skrócie, co możemy zrobić, aby zacząć walczyć z brakiem danych dotyczących kobietobójstw?

- Należy zacząć stosować się do obowiązujących Polskę od 2015 roku przepisów Konwencji stambulskiej o zbieraniu danych o wszystkich formach przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (w tym kobietobójstw).
- Należy zacząć nazywać, mapować i liczyć kobietobójstwa za apelem ONZ: Name it! Count it! Prevent it!
- Należy zwiększyć wrażliwość i systematyzować wiedzę organów o tym czym jest przemoc kobietobójcza, jakie są przesłanki ze względu na płeć różniące kobietobójstwo od zwykłego zabójstwa oraz jakie są czynniki wysokiego ryzyka i wyzwalacze poprzedzające polskie kobietobójstwa.

Polska Mapa Kobietobójstw

Nazwijmy, policzmy, przeciwdziałajmy !

**Nasza baza liczy już ponad 500 spraw
kobietobójstw z całej Polski!**

**Masz wiedzę o przypadku kobietobójstwa,
którego nie ma na naszej Mapie?**

**Skontaktuj się z nami już dziś!
Napisz: info@femicideinpoland.pl**

Zaproszenie do współpracy

Jeżeli:

- cele projektu Femicide in Poland są dla Ciebie ważne
- masz wątpliwości, szukasz komentarza i szerszej perspektywy dotyczącej tego czym jest kobietobójstwo
- jesteś aktywistą/tką lub chcesz popularyzować wiedzę na temat tego czym jest kobietobójstwo w Polsce, Europie i na świecie
- planujesz zorganizować warsztat, szkolenie lub wykład, którego temat dotyczy kobietobójstwa lub innych form przemocy wobec kobiet ze względu na płeć
- jesteś dziennikarzem/dziennikarką i chcesz wiedzieć jak mówić o przypadkach przemocy wobec kobiet w sposób rzeczowy, pozbawiony stereotypów, a co ważniejsze niestygmatyzujący pokrzywdzonych i nietrywializujący samych zdarzeń

Zaproszenie do współpracy

Jeżeli:

- chcesz aby twoja firma lub produkty wsparły nasz projekt
- zajmujesz się programowaniem i chcesz nam pomóc w stworzeniu spójnych baz danych dotyczących kobietobójstw
- tworzysz strategię, draft aktu prawnego, zarządzasz projektem lub bierzesz udział w inicjatywie, w której potrzebna jest wiedza specjalistyczna o przeciwdziałaniu przemocy ze względu na płeć i kobietobójstwie
- chcesz zaangażować się w projekt w innej formie

FEMICIDE IN POLAND

SZANUJEMY AUTORÓW I CENIMY SWOJE ŹRÓDŁA

Bibliografia:

Akty prawne:

1. Deklaracja wiedeńska o kobietobójstwie ONZ z 1 lutego 2013 roku E/CN.15/2013/NGO/1
2. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet ONZ z dnia 18 grudnia 1979 r. Dz.U. 1982 nr 10 poz. 71
3. Konwencja Rady Europy o zwalczaniu i zapobieganiu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z 11 maja 2011 roku, Sztambuł (Konwencja sztabulska)
4. Konwencja Unii Afrykańskiej o zakończeniu przemocy wobec kobiet i dziewcząt z 28 lutego 2005 roku, Addis Abeba, Etiopia
5. Międzyamerykańska Konwencja o prewencji, karaniu i wyeliminowaniu przemocy wobec kobiet (Konwencja z Belém do Pará) z 9 czerwca 1994 roku
6. Modelowy Latinoamerykański Protokół ONZ i ECLAC prowadzenia śledztw w sprawie brutalnych śmierci kobiet ze względu na płeć (femicidio/feminicidio) 2014
7. Ustawa o dostępie dla kobiet do życia wolnego od przemocy wprowadzająca art 325 do meksykańskiego Kodeksu karnego z 14 czerwca 2012 roku, Meksyk 2012
8. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny Dz.U.2025.383 t.j.

Orzeczenia i wyroki:

- 1.Orzeczenie MTPC z dnia 16 listopada 2009 r. w sprawie González i inni przeciwko Stanom Zjednoczonym Meksyku, seria C-205; dalej: Sprawa Campo Algodonero).
- 2.Orzeczenie MTPC z dnia 19 maja 2014 w sprawie Veliz Franco i inni przeciwko Gwatemali seria C-276
- 3.Orzeczenie MTPC z dnia 28 czerwca 2021 w sprawie Vicky Hernández i inni przeciwko Hondurasowi seria C-287
- 4.Orzeczenie MTPC z dnia 25 listopada 2024 w sprawie Carrión González i inni przeciwko Nikaragui seria C-550
- 5.Orzeczenie ETPC z dnia 2 marca 2017 Talpis przeciwko Włochy nr skargi 41237/14
- 6.Orzeczenie ETPC dnia 9 czerwca 2009 r. Opuz przeciwko Turcji nr skargi 33401/02
- 7.Orzeczenie ETPC z dnia z 9 lipca 2019 Volodina przeciwko Rosji nr skargi nr 41261/17
- 8.Orzeczenie ETPC z dnia 11 lutego 2020 Buturugă przeciwko Rumunii, nr skargi 56867/15
- 9.Orzeczenie ETPC z dnia 15 czerwca 2021 Kurt przeciwko Austrii nr skargi nr 62903/15

Artykuły, publikacje i raporty:

- 1.d'Ignazio C., Klein L. *Data Feminism* The MIT Press 2020
- 2.d'Ignazio *Counting Femicide: Data Feminism in Action* The MIT Press 2024
- 3.EIGE *Pomiar kobietobójstw w Polsce. Żeńskie ofiary zabójstw* Wilno, 2021
- 4.EIGE *Definiowanie i identyfikowanie kobietobójstwa: przegląd literatury* Wilno 2021
- 5.EIGE *Kobietobójstwo: system klasyfikacji* Wilno 2021
- 6.EIGE *Poprawa reakcji prawnych w celu przeciwdziałania kobietobójstwom w Unii Europejskiej; z perspektywy pokrzywdzonych i ekspertów* Wilno 2023
- 7.Russell D.E.H; Radford J.*Femicide: The Politics of Woman Killing* Twayne Publishers New York 1 June 1992
- 8.Serafin A. *Polska Mapa Kobietobójstw Femicide in Poland* 2024
- 9.Serafin A. *Kobietobójstwo (Femicide) jako odrębny typ zabójstwa ze względu na płeć w prawie karnym niektórych państw Ameryki Łacińskiej ze szczególnym uwzględnieniem Meksyku* Warsaw Law Review 1/2018
- 10.Serafin A. *Obserwatoria ds. kobietobójstw w perspektywie międzynarodowej i krajowej* Prawo i płeć 2021

Femicide in Poland Project

info@femicideinpoland.pl

www.femicideinpoland.pl

facebook.com/femicideinpoland

instagram.com/femicideinpoland

ISBN 978-83-980700-0-3

9 788398 070003

